



सत्यमेव जयते

महाराष्ट्र आपत्ती धोके व्यवस्थापन कार्यक्रम,

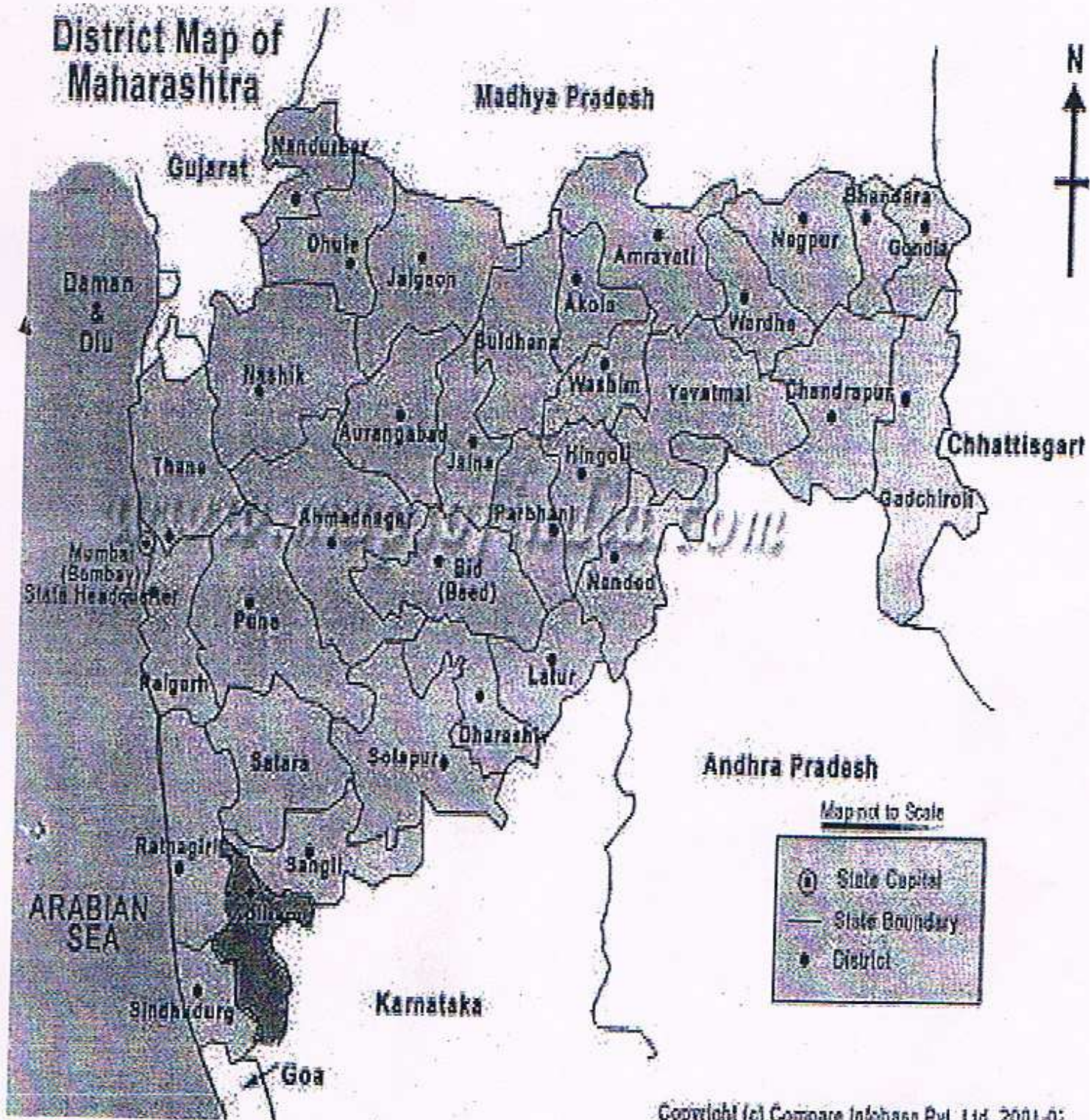
मान्सून पूर्वतयारी - २०१५
जिल्हा आपत्ती व्यवस्थापन आराखडा
व
प्रमाणित कार्यपध्दती
(एस. ओ. पी.)

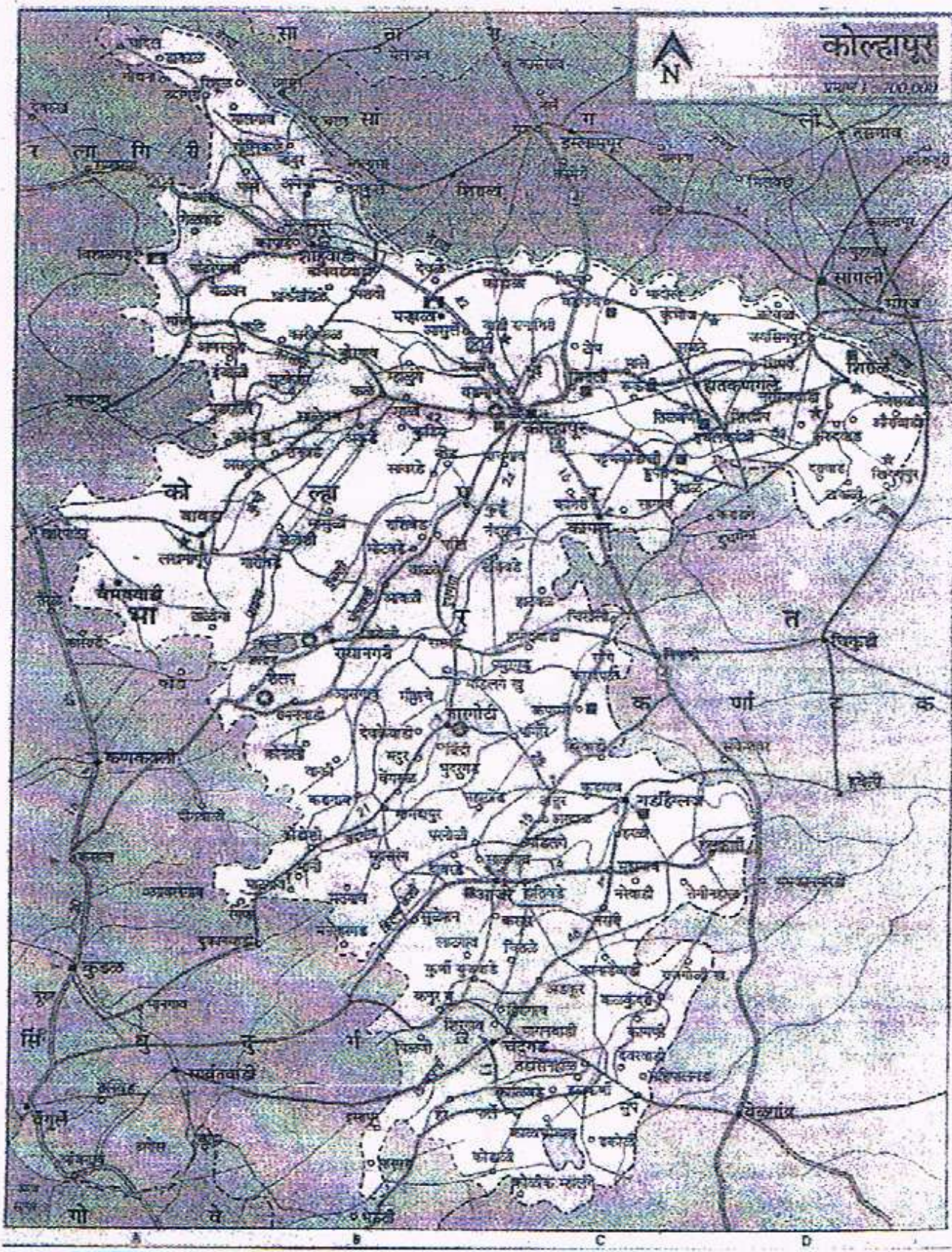
जिल्हा आपत्ती धोके व्यवस्थापन नियंत्रण कक्ष,
जिल्हाधिकारी कार्यालय, कोल्हापूर.

दूरध्वनी क्रमांक : - २६५९२३२

टोल फ्री क्रमांक : - १०७७

District Map of Maharashtra





प्रस्तावना

कोल्हापूर हा राजर्षी शाहू महाराजांचा पुरोगामी विचारांचा वारसा जपणारा जिल्हा आहे. जिल्ह्याचा इतिहास प्राचीन आहे. पुराण काळात कोल्हापूर क्षेत्राचा करवीर असा उल्लेख आढळतो. ऐतिहासिक काळाची साक्ष देणाऱ्या अनेक वास्तू, शिल्पे आणि स्मारके जिल्ह्यात ठिकांठिकाणी आहेत. शिवशाहीमध्ये कोल्हापूर हे संस्थान होते. तथापि, १९४९ मध्ये हे संस्थान भूतपूर्व मुंबई राज्यात विलिन झाल्यानंतर आजचा कोल्हापूर जिल्हा अस्तित्वात आला. १५ ऑगस्ट, १९८१ पासून कोल्हापूर जिल्ह्याच्या चंदगड तालुक्यातील दोन गावे सिंधुदुर्ग जिल्ह्यात समाविष्ट करण्यात आली. त्यामुळे कोल्हापूर जिल्ह्याचे क्षेत्रफळ ७७४६८ चौ.कि.मी. झाले.

जिल्ह्यातून प्रामुख्याने कृष्णा, वारणा, पंचगंगा, दुधगंगा, वेदगंगा, हिरण्यकेशी आणि घटप्रभा या नद्या वाहतात. कृष्णा नदी जिल्ह्याच्या ईशान्यपूर्व सीमेवरून, तर वारणा, पंचगंगा, दुधगंगा आणि हिरण्यकेशी या नद्या वायव्येकडून आग्नेयेकडे वाहतात. वारणा नदी सांगली व कोल्हापूर जिल्ह्याच्या सिमेवरून १२० कि.मी. वाहते. जिल्ह्यातील कासारी, कुंभी, तुळशी आणि भोगावती या उपनद्या पंचगंगा नदीस मिळाल्या आहेत. पंचगंगा नदी नृसिंहवाडीजवळ, तर दुधगंगा नदी जिल्हा सीमेबाहेर थोड्याच अंतरावर कृष्णा नदीस मिळते. तिलारी ही एकच नदी पश्चिम वाहिनी नदी आहे.

अनुक्रमणिका

अ. क्र.	तपशील	पृष्ठ क्र.
अ)	कोल्हापूर जिल्हयाची सर्वसाधारण माहिती	१
ब)	पूर परिस्थितीसाठी केलेली पुर्वतयारी	३
क)	पूर परिस्थितीला सामोरे जाणेसाठी केलेले नियोजन	६
ड)	जिल्हयातील पर्जन्यमान व परिणाम	१३

अ. कोल्हापूर जिल्ह्याची सर्वसाधारण माहिती

❖ लोकसंख्या :-

अ. क्र.	पुरुष	स्त्री	एकूण
ग्रामीण	१२,६०,५२२	१२,१२,७२९	२४,७३,२५१
शहरी	५,४३,२२४	४,९८,९३८	१०,४२,१६२
एकूण	१८,०३,७४६	१७,११,६६७	३५,१५,४१३

❖ नद्या :-

कोल्हापूर जिल्ह्यामध्ये कृष्णा, पंचगंगा, वारणा, दुधगंगा, वेदगंगा, हिरण्यकेशी, घटप्रभा, ताम्रपर्णी, भोगावती, तुळशी ह्या प्रमुख नद्या आहेत.

❖ प्रमुख धरणे :-

अ. क्र.	नदीचे नांव	धरणाचे नांव	तालुका	क्षमता (टी.एम.सी)
१)	भोगावती	राधानगरी	राधानगरी	८.३६
२)	दूधगंगा	काळम्मावाडी	राधानगरी	२५.३९
३)	वारणा	वारणा	शाहूवाडी	३४.३९
४)	तुळशी	तुळशी	राधानगरी	३.४७
५)	कुंभी	कुंभी	गगनबावडा	२.७१
६)	कडवी	कडवी	शाहूवाडी	२.५१
७)	वेदगंगा	पाटगाव	भूदरगड	३.७१

❖ पिके :-

कोल्हापूर जिल्ह्यामध्ये ऊस, चारा, सोयाबीन, भूईमुग, ज्वारी इत्यादी प्रमुख पिके आहेत.

पिकाचा प्रकार	क्षेत्र (हेक्टर आर)
चारा	९५८५५
भूईमुग	६२७८२
सोयाबीन	६४४११
ऊस	९८१६६
इतर	५०६१२
एकूण लागवडीचे क्षेत्र	३,६१,८२६

❖ दलणवळण :-

राष्ट्रीय महामार्ग	: दोन - NH4, पुणे-बेंगलोर. NH204, रत्नागिरी-कोल्हापूर.
राज्य महामार्ग	: ११० कि.मी.
प्रमुख जिल्हा मार्ग	: ८६८ कि.मी.
● इतर मार्ग	: १५७४ कि.मी.
● ग्रामीण मार्ग	: १९९० कि.मी.
● रेल्वे मार्ग	: ३०१८ कि.मी.
	: ३७.६८ कि.मी.

❖ पशुधन :-

गायी व म्हेशी	८९९५६४
शेळ्या	३५७२४४
एकूण	१२५६८०८

ब. पूर परिस्थितीसाठी केलेली पुर्वतयारी

❖ पूर या आपत्तीला सामोरे जाण्यासाठी जिल्हाप्रशासनाने केलेली पुर्वतयारी :-

कोल्हापूर जिल्ह्यात गेल्या १० वर्षात आलेल्या पूर या आपत्तीचा विचार करुन जिल्हा प्रशासनाने सन २०१५ च्या पावसाळ्या पूर्वीच मोठ्या प्रमाणावर पुर्वतयारी केली आहे. यामध्ये जिल्हा प्रशासनाने बरेच महत्वाचे निर्णय घेतले ज्यामुळे सन २०१५ च्या संभाव्य पूर परिस्थिती नियंत्रणात ठेवण्यासाठी जिल्हा प्रशासन सज्ज झाले आहे. पुर्वतयारीसाठी जिल्हा प्रशासनाने गृह मंत्रालय, भारत सरकार व महाराष्ट्र शासन अंतर्गत आपत्ती धोके व्यवस्थापन कार्यक्रमात अंमलात आणलेल्या बाबींचा तपशिल पुढीलप्रमाणे.

❖ आपत्ती व्यवस्थापन प्राधिकरण आणि समितीची सभा :-

जिल्हा पातळीवर आपत्ती व्यवस्थापन प्राधिकरणाची स्थापना मा. जिल्हाधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखाली करण्यात आली आहे. जिल्हा आपत्ती व्यवस्थापन प्राधिकरणाची आणि समितीची सभा मान्सून पूर्व तयारीचे दृष्टीने ११ मे २०१५ रोजी घेण्याचे प्रयोजन आहे. यामध्ये गांव आपत्ती व्यवस्थापन समिती अद्ययावतीकरण, गांव आपत्ती व्यवस्थापन गटांचे अद्ययावतीकरण यावर प्रामुख्याने जोर देण्यात येणार आहे. कोणत्याही पध्दतीची आपत्ती आली तर अशा वेळेस कोणते निर्णय घ्यावयाचे, आपत्तीचा सामना कसा करावयाचा, कमीत कमी हानी व्हावी यासाठी कोणते प्रयत्न करावयाचे इ. महत्वाच्या जबाबदा-या या आपत्ती व्यवस्थापन समितीला देण्यात येणार आहेत. प्रशिक्षण उपक्रमांतर्गत त्यांना वेळोवेळी जिल्हा, तालुका व ग्राम पातळीवर बैठका घेऊन समिती सदस्यांचे प्रबोधन करण्यात येणार आहे.

❖ आपत्ती व्यवस्थापन गटांचे प्रशिक्षण :-

आपत्ती व्यवस्थापन समितीने सुकाणुचे काम करावयाचे आणि प्रत्यक्ष परिस्थितीमध्ये महत्वाच्या जबाबदा-या पार पाडण्यासाठी जिल्हा, तालुका आणि ग्रामपंचायत या तिन्ही पातळ्यांवर आपत्ती व्यवस्थापन गटांची निर्मिती करण्यात आली. जिल्हा पातळीवर एक शोध व बचाव पथक, १२ तालुका पातळीवर शोध व बचाव पथके प्रामुख्याने पोलीस विभाग, आरोग्य विभाग, गृहरक्षक दल, अग्निशमन दल आणि महसूल विभाग यांच्या संयुक्त सहभागाने स्थापन करण्यात आले.

ग्राम पातळीवर आपत्ती व्यवस्थापन करण्यासाठी गावातील युवा शक्तीचा वापर करुन १०२९ ग्राम पंचायतीमध्ये प्रत्येकी ७ आपत्ती व्यवस्थापन गट निर्माण केले. यामध्ये शोध व सुटका गट, पूर्व सूचना गट, प्रथमोपचार गट, अन्न व निवारा व्यवस्था गट, पिण्याचे पाणी व स्वच्छता गट, पोहणाऱ्यांचा गट, वाहनधारकांचा गट इ. गट स्थापन केले. यातील शोध व सुटका आणि प्रथमोपचार गटांना प्रामुख्याने एन. डी. आर. एफ. च्या तज्ञ प्रशिक्षकांकडून तालुकास्तरावर प्रशिक्षण घेण्यात येणार आहे. यामध्ये या गटांचे आपत्ती पूर्वी, आपत्ती काळात आणि आपत्ती नंतरचे कार्य विषय देण्यात येते. तसेच प्रत्यक्ष परिस्थितीमध्ये कसे काम करावयाचे याची रंगीत तालीमही घेण्यात आली. सन २०१५ च्या मान्सून व संभाव्य पूर परिस्थितीचा सामना करण्यासाठी स्वयंसेवकांना प्रशिक्षित करण्यात येत आहे.

❖ आपत्ती व्यवस्थापनाबाबतची जनजागृती :-

आपत्ती म्हणजे काय ? आपत्तीचे प्रकार कोणते ? पूर परिस्थितीमध्ये काय करावे ? काय करू नये ? इ. माहिती जिल्ह्यातील सर्व तालुके आणि पूरप्रवण गावे यांना देण्यासाठी ही माहिती असणारे चित्र स्वरुपातील डिजिटल होडींग्ज, भितीचित्रे, हॅंडवील जिल्हा, तालुका आणि गांव पातळीवर वितरीत करणेत आले. आपत्तीची माहिती असणा-या पुस्तिका, दूरध्वनी पुस्तिका इ. साहित्य लोकांपर्यंत पोहोचवले. तसेच, महाविद्यालयीन, शिवाजी विद्यापीठातील एन. एस. एस. विद्यार्थ्यांमार्फत पथनाटय, रंगीत तालीम अशा उपक्रमांद्वारे जाणीव जागृती करणेत येते.

❖ प्रमाणीत कार्यपध्दती (Standard Operating Procedure) :-

जनजागृतीबरोबरच सर्व शासकिय विभागांचे विभागप्रमुख, अधिकारी आणि कर्मचारी यांना आपत्ती व्यवस्थापनाचे महत्त्व कळावे. आपत्ती पूर्वी, आपत्ती काळामध्ये आणि आपत्ती नंतर प्रत्येक विभागाच्या जबाबदा-या आणि कर्तव्ये ही प्रत्येकाला कळावीत यासाठी जिल्हा प्रशासनाने प्रमाणीत कार्यपध्दती तयार करण्यात येते. यामध्ये कोणत्या विभागाने कशा पध्दतीने कार्य पार पाडावयाचे यासंबंधी सविस्तर माहिती देण्यात येते. जिल्हा आणि तालुका पातळीवर प्रत्येक शासकिय विभागाला जबाबदा-या सोपविण्यात आल्या. उदा. पाटबंधारे विभागाने धरणांचे व्यवस्थापन कसे करावे ? सार्वजनिक बांधकाम खात्याने काय करावे ? आरोग्य विभागाने वैद्यकिय सेवा सुविधा कशा पध्दतीने पुरवावी ? इ. चा यामध्ये समावेश होता. यासाठी आपत्ती व्यवस्थापन प्राधिकरण कायद्यान्वये सविस्तर आदेश काढण्यात येतात. सदर एस. ओ. पी. जिल्हा प्रशासनाच्या www.kolhapur.nic.in, www.kolhapur.gov.in या संकेतस्थळावर अपलोड केले जाते.

❖ आपत्ती व्यवस्थापनाकरीता आवश्यक साधनांची सज्जता व पुरवठा :-

आपत्ती कालावधीमध्ये बाधित क्षेत्रातील लोकांचे स्थलांतर करणे, अडकलेल्या लोकांची सूटका करणे, इ. महत्त्वाच्या कामासाठी आवश्यक असणारी साधन सामुग्री जिल्हा प्रशासनाकडे असणे गरजेचे आहे. यासाठी कोल्हापूर जिल्ह्यात खासदार विकास निधीतून हे साहित्य खरेदी करण्यात आले आहे. यामध्ये ५ यांत्रिकी बोटी, १५० लाईफ जॅकेट, १६० लाईफ रिंग, दोरखंड, टॉर्च, इ. साहित्य जिल्हा प्रशासनाकडे आहे.

माहे जून २०१३ ते ऑक्टोबर २०१३ मध्ये आपत्ती सौम्यकरण निधीमधून नव्याने ३ इनफ्लेटेबल रबर बोट, ४० टॉर्च सर्च लाईट, ३० लाईफ वॉईज, ४० सेफ्टी हेल्मेट, ५ वी.ए.सेट, ७० मेगा फोन, ५ फ्लोटींग पंप इ. साहित्य खरेदी करणेत आले असून आपत्ती व्यवस्थापनाशी संबंधित विभागांना सदरचे साहित्य वितरीत करणेत आलेले आहे.

पूर, आग, भूकंप, रस्ते अपघात, वीज इत्यादीने बाधित होणा-या ठिकाणी या साधन सामुग्रीची उपलब्धता करून देण्यात येत आहे. ज्या गावांचा संपर्क तुटण्याची शक्यता होती त्या गावातील लोकांकरीता २ महिन्यांचे अन्न व इंधनाची आगाऊ तरतूद करण्यात येते. आपत्ती काळात विविध सोई पुरविण्यासाठी टॅक्स, ट्रक्स, ट्रॅक्टर, बसेस इ.चे अधिग्रहण करण्याच्या सूचना देण्यात आल्या आहेत. तसेच स्थलांतरीत होणा-या लोकांसाठी छावणीची ठिकाणे निश्चित करण्यात येते.

❖ स्वयंसेवी संस्थांशी समन्वय :-

जिल्हा पातळीवरील सर्व क्षेत्रातील सेवाभावी तसेच स्वयंसेवी संस्थांशी जिल्हा प्रशासनाने योग्य समन्वय साधला आहे. यामध्ये प्रत्येक संस्थेला वाव देण्यासाठी नियोजन केले आहे. संस्थेचे कार्यक्षेत्र, सेवा पुरविण्याची क्षमता यांचा विचार करून त्यांचे वर्गीकरण करण्यात येते. उदा. अन्न,कपडे इ. पुरवू शकणा-या संस्था आणि प्रत्यक्ष आपत्तीमध्ये बचाव कार्यासाठी सहभागी संस्था असे वर्गीकरण करण्यात येते. संस्था समन्वयासाठी विशिष्ट अधिका-यांची नियुक्ती करण्यात आली आहे.

❖ अद्ययावत आपत्ती नियंत्रण कक्ष

जिल्हा प्रशासनाने घेतलेला अभिनव निर्णय म्हणजे जिल्हाधिकारी कार्यालयात सुरु केलेला आपत्ती नियंत्रण कक्ष हा होय. हा नियंत्रण कक्ष १ जून २०१२ पासून २४ तास कार्यान्वित आहे. नियंत्रण कक्षामध्ये आपत्तीशी निगडित विविध शासकिय विभागांचे प्रतिनिधींची नियुक्ती करण्यात आली. यामध्ये प्रामुख्याने महसूल विभाग, पाटबंधारे विभाग, एमएसईबी, सार्वजनिक बांधकाम विभाग, आरोग्य विभाग, कृषि विभाग, इ. विभागांचे सहकार्य घेण्यात येते. प्रत्येकी ८ तासाची एक पाळी याप्रमाणे संपूर्ण २४ तास आपत्ती नियंत्रण कक्ष कार्यान्वित ठेवण्यात आला. लोकांना माहिती देण्यासाठी तसेच संबंधित विभागाकडून माहिती घेण्यासाठी खास दूरध्वनी क्रमांक घेऊन त्याची वृत्तपत्रातून प्रसिध्दी करण्यात आली. सर्व विभागाकडून दर तासाला अद्ययावत माहितीचे संकलन

करुन त्याचा अहवाल वरिष्ठांना व प्रसिध्दी माध्यमांना तात्काळ कळविण्याची सोय करण्यात आली. तसेच, कर्नाटक राज्यातील वेळगाव आणि गुलबर्गा जिल्हाधिकारी यांचेशी दैनंदिन संपर्क ठेवला आहे. आपत्ती काळामध्ये तात्काळ संपर्क साधण्यासाठी बिनतारी संदेश यंत्रणा कार्यान्वित करण्यात आली. जिल्हयामधील सर्व १२ तालुके बिनतारी संदेश यंत्रणेद्वारे नियंत्रण कक्षाशी जोडण्यात आले.

❖ कृष्णा खोऱ्यातील नद्यांची पातळी (दि. ७ मे २०१५ रोजी) :-

सरितामापन केंद्राचे नांव	इशारा पातळी मीटर	धोका पातळी मीटर	नदीची पातळी मी.	नदीचा विसर्ग घ.फू./से.
कोयना पूल कराड	५६४.९०	५६७.९७	५५६.३३३	----
खोडशी बंधारा	५७२.००	५७२.५७	५६९.९२८	----
कृष्णा पूल कराड	५६३.४०	५६७.०७	५५३.८६२	----
आयर्विन पूल सांगली	५३९.३०	५४०.७७	५२८.७३७	२०
अंकली पूल हरिपूर	५३९.६०	५४९.७७	----	----
राजाराम बंधारा कोल्हापूर	५४२.९०	५४३.३०	५३४.५५	९४००
को.प.बंधारा राजापूर	५३५.९६	५३६.६८	५५२.७८९	०

❖ तालूकानिहाय पूर बाधित होऊ शकणाऱ्या गावांची संख्या -

अ. क्र.	तालुका	गावांची संख्या
१.	शिरोळ	३५
२.	हातकणंगले	२०
३.	करवीर	२३
४.	कागल	०७
५.	राधानगरी	११
६.	गगनबावडा	०७
७.	पन्हाळा	१२
८.	शाहुवाडी	०४
९.	भूदरगड	०६
एकूण		१२९

क) मान्सून २०१५ नियोजन, जिल्हा कोल्हापूर :-

सन २००५ नंतर कोल्हापूर जिल्ह्यात गृह मंत्रालय भारत सरकार आणि महाराष्ट्र शासन यांचे आपत्ती धोके व्यवस्थापन कार्यक्रम अंतर्गत जिल्हा प्रशासनाने योग्य पूर्वतयारी व नियोजन केले. आपत्ती व्यवस्थापनासाठी संपूर्ण जिल्ह्यात पूर्वतयारी करित असताना जाणीव जागृती, क्षमता निर्मिती आणि पूर्वतयारी व नियोजन यांचे जोरावर उत्तम प्रकारे आपत्ती व्यवस्थापन करणे शक्य झाले. सर्व स्तरावरील शासकीय यंत्रणा मधील समन्वय, प्रचंड लोकसहभाग, स्वयंसेवी संस्थांचे योगदान यामुळे जिल्ह्यात निर्माण झालेल्या आपत्तीचे व्यवस्थापन करता आले.

◆ आपत्तीला तोंड देण्यासाठी जिल्ह्यात उपलब्ध साधन सामग्री-

अ. क्र.	साहित्य	तपशील
१.	इनफ्लेटेबल मोटरबोट	राज्यशासनाने पुरविलेल्या- ५ नग (भारतीय बनावट) जिल्हा प्रशासनाने घेतलेल्या- ५ नग (पैकी ३ परदेशी बनावट व २ भारतीय बनावट) यातील ७ बोटी तहसिलदार कार्यालय शिरोळ येथे, २ तहसिलदार कार्यालय, करवीर व १ नगरपरिषद गडहिंग्लज या ठिकाणी ठेवणेत आल्या आहेत.
२.	आऊट बोट मशीन	राज्यशासनाने पुरविलेल्या - ५ नग (परदेशी बनावट) जिल्हा प्रशासनाने घेतलेल्या - ५ नग (परदेशी बनावट)
३.	लाईफ जॅकेट	५० नग - राज्यशासन १०० नग - जिल्हा प्रशासन
४.	लाईफ रिंग	६० नग - राज्यशासन १०० नग - जिल्हा प्रशासन

● सन २०१२ मध्ये आपत्ती सौम्यकरण निधीमधून नव्याने खरेदी करण्यात आलेले साहित्य खालील प्रमाणे :-

अ. क्र.	साहित्याचे नांव	संख्या
१	२	३
१)	टॉर्च सर्च लाईट	४०
२)	लाईफ बॉईज	३०
३)	सेफ्टी हेल्मेट	४०
४)	बी.ए.सेट	५
५)	मेगाफोन	७०
६)	फ्लोटींग पंप	५

आपत्ती सौम्यीकरण उपाय योजना अंतर्गत
जिल्हा स्तरावर नवीन शोध व बचाव साहित्याची खरेदी (सन २०१३)

अ. क्र.	साहित्याचे नांव	नग
१)	फर्स्ट एड किट	३
२)	वोल्ट कटर	१
३)	स्ट्रेचर	३
४)	स्नोक स्टीक	८
५)	एअर पंप फॉर बोट	१०

जिल्हा परीषद कोल्हापूर यांचेकडे ३ इनफ्लेटेबल मोटर बोट, ५ फ्रायवर मोटर बोट व ६७ लाकडी प्रवासी नावा अग्नीशमन दल (को.म.न.पा. कोल्हापूर) यांचेकडे आपत्ती सौम्यीकरण निधीतून नव्याने खरेदी करण्यात आलेले ३ इनफ्लेटेबल मोटर बोट, अशा एकूण ७८ नावा उपलब्ध आहेत.

जिल्हा स्तरावर प्राप्त झालेल्या साहित्यांची वितरण यादी खालील प्रमाणे

अधिकारी यांचे नांव	स्वर बोट	टॉच सचं लाईट	लाईफ बाईज	सेफ्टी हेलमेट	बी.ए सेट	मंगा फोन	फ्लोटिंग पंप
मा.जिल्हाधिकारी	-	१	-	-	-	१	-
मा.अप्पर जिल्हाधिकारी	-	१	-	-	-	१	-
मा. निवासी जिल्हाधिकारी	-	१	-	-	-	१	-
मा. मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जि.प.कोल्हापूर	-	१	-	-	-	१	-
पोलीस अधिक्षक, कोल्हापूर	-	१	-	-	-	१	-
पोलीस उपअधिक्षक, कोल्हापूर	-	६	-	-	-	-	-
प्रांताधिकारी (सर्व)	-	४	-	-	-	-	-
तहसिलदार (सर्व)	-	१२	-	-	-	-	-
जिल्हा आपत्ती व्यवस्थापन अधिकारी	-	४	-	-	-	२	-
प्रादेशिक औद्योगिक अधिकारी, कोल्हापूर	-	१	-	-	-	१	-
कार्यकारी अभियंता, सां.बां.विभाग, कोल्हापूर	-	१	-	१०	-	१	-
कार्यकारी अभियंता, पाटबंधारे विभाग, कोल्हापूर	-	१	-	१०	-	१	-
जिल्हा आरोग्य अधिकारी, जि.प.कोल्हापूर	-	१	-	-	-	१	-
जिल्हा पुरवठा अधिकारी, कोल्हापूर	-	१	-	-	-	-	-
मुख्याधिकारी नगरपरिषद (सर्व)	-	-	-	-	-	१	-
गटविकास अधिकारी (सर्व)	-	-	-	-	-	१२	-
मुख्य अग्निशमन अधिकारी, को. म. न. पा.	३	४	३०	२०	५	४	५
एकूण	३	४०	३०	४०	५	७०	५

बोटी व ओबीएम देखभाल दुरुस्ती :-

- ◆ बोटी तसेच आऊट बोट मशीन्सची देखभाल व दुरुस्ती करणेत आलेली आहे.
- ◆ यासाठी बोटी ज्या कंपनी कडून घेण्यात आल्या त्या कंपनीकडून जिल्हा प्रशासनाकडील सर्व १० इन्फ्लेटेबल बोट आणि १० आऊट बोट मशीन्सची देखभाल व दुरुस्ती करण्यात आलेली आहे.

❖ व्ही. एच. एफ. / विनतारी संदेश यंत्रणा :-

- ◆ सन २००६ मध्ये मा. जिल्हाधिकारी यांनी कोल्हापूर जिल्ह्याची महसूल विभागाची विनतारी संदेश यंत्रणा जिल्हा पातळीवर सर्व १२ तालुक्यात अद्ययावत करून घेतली. तथापि सद्यस्थितीत देखभाल-दुरुस्तीचा निधी प्राप्त न झालेने नादुरुस्त अवस्थेत आहेत.
- ◆ यामध्ये ९ तालुके, प्रांत कार्यालये पूर्णपणे जिल्ह्याशी जोडण्यात आली. तसेच, उर्वरीत ३ तालुके आणि १ प्रांत कार्यालय यांचे अंतर्गत संदेश देवाण-घेवाण यंत्रणा सुरू करण्यात आली.
- ◆ सन २००६-२००७ मध्ये महसूल विभागाची विनतारी संदेश यंत्रणा अद्ययावत असणारा कोल्हापूर हा एकमेव जिल्हा होता.
- ◆ सन २००८ मध्ये राज्य शासनाने कोल्हापूर वगळून इतर सर्व जिल्ह्यांना विनतारी संदेश यंत्रणा अद्ययावत करण्यासाठी प्रत्येकी रु. ३ लक्ष इतके अनुदान उपलब्ध करून दिले.
- ◆ सन २००८ मध्ये कोल्हापूर जिल्ह्यातील महसूल विभागाची विनतारी संदेश यंत्रणा निधी अभावी अद्ययावत करता आली नाही. परिणामी १२ पैकी ५ तालुक्यातच (शिरोळ, हातकणंगले, पन्हाळा, कागल, करवीर) ही यंत्रणा सुरू राहिली.

वीज अटकाव यंत्रणा :-

- ◆ कोल्हापूर जिल्ह्यासाठी आपत्ती धोके व्यवस्थापन कार्यक्रम अंतर्गत वीज अटकाव यंत्रणा उभी करण्यासाठी राज्य शासनाने रु. १ लक्ष निधी पुरविली.
- ◆ जिल्ह्याच्या गडहिंग्लज उपविभागात वीज पडून जिल्ह्यातील सर्वांत जास्त मृत्यू झाले.
- ◆ गडहिंग्लज उपविभागातील गडहिंग्लज व चंदगड या दोन तालुक्यातील प्रत्येकी एका ठिकाणी वीज अटकाव यंत्रणा उभी करण्याचा निर्णय जिल्हा प्रशासनाने घेतला.
- ◆ चंदगड तालुक्यातील मौजे दुंडगे, गडहिंग्लज तालुक्यातील मौजे भडगांव, करवीर तालुक्यातील कांचनवाडी व गगन बावडा तालुक्यातील गारीवडे या चार ठिकाणी वीज अटकाव यंत्रणा उभारण्यात आली आहे.

शहरी भागातील आपत्ती व्यवस्थापन :-

- ◆ कोल्हापूर जिल्ह्यासाठीचे प्रादेशिक आपत्ती व्यवस्थापन केंद्र हे सांगली जिल्ह्यात सांगली महानगर पालिका या ठिकाणी आहे.
- ◆ कोल्हापूर जिल्ह्यातील पूर या आपत्तीचा विचार करता जिल्ह्यातील कोल्हापूर महानगर पालिका क्षेत्रास पूर या आपत्तीस सन २००५ पासून सामोरे जावे लागते आहे. जिल्हा प्रशासनाने महापालिकेस आपत्ती व्यवस्थापन आराखडा अद्ययावत करण्याच्या सूचना दिलेल्या आहेत.
- ◆ जिल्ह्यातील पूरबाधित होणा-या इचलकरंजी, कुरुंदवाड, जवसिंगपूर या नगरपालिकांना देखिल त्यांचे आपत्ती व्यवस्थापन आराखडे अद्ययावत करण्याच्या सूचना देण्यात आल्या आहेत.
- ◆ कोल्हापूर महानगरपालिका व नऊ (९) नगरपरिषद यांना आपत्ती सौम्यीकरण निधी अंतर्गत प्राप्त झालेले साहित्य वितरीत करण्यात आलेले आहे. आपत्कालीन परिस्थितीत प्रसंगानुरूप त्या त्या ठिकाणी सदरच्या साधनसामुग्रीमुळे जीवित व वित्तहानी टाळणेस उपयुक्त ठरणार आहे.

प्रमाणीत कृती प्रक्रिया अद्ययावतीकरण (SOP) :-

- ◆ जिल्हा तसेच तालुका पातळीवर SOP अद्ययावत करण्याच्या सूचना देण्यात आल्या आहेत.
- ◆ जिल्ह्यातील एकूण १०२९ गा. पं. चे कृती प्रक्रिया आराखडे तयार आहेत. विभागीय आयुक्त कार्यालयाकडून तयार करणेत आलेल्या www.pddms.in या संकेतस्थळावर हे सर्व आराखडे उपलब्ध आहेत. विभागीय स्तरावर सर्वाधिक प्रथम आराखडे तयार करणेचा मान कोल्हापूर जिल्ह्याने मिळवला.
- ◆ इतर सर्व संबंधीत विभागांना त्यांचे विभागाचे SOP अद्ययावत करून जिल्हाधिकारी कार्यालयास सादर करण्यास सूचीत केले आहे.
- ◆ गतवर्षीच्या प्रमाणीत कृती प्रक्रिया अंमलबजावणी मधील त्रुटीचा यामध्ये प्रभावीपणे निपटारा करून सुधारीत SOP बनविण्याच्या सूचना सर्व यंत्रणांना दिल्या आहेत.
- ◆ तसेच प्रसिध्दी माध्यमांद्वारे देखिल या विषयाला व्यापक प्रसिध्दी देत आहोत.

शोध व बचाव पथक :-

- ◆ राज्य शासनाचे सूचना आणि शासन निर्णयातील तरतूदी नुसार जिल्ह्यात वरील दोन्ही पथकांची स्थापना करण्यात आली आहे.
- ◆ या पथकातील सदस्यांना व्यक्ती म्हणून न घेता त्यांचे पदानुरूप घेण्यात आले आहे उदा.- गृह पोलीस अधिक्षक या पदावर कार्यरत असणारी व्यक्ती सरळ आदेशा नुसार या पथकाचा सदस्य असेल. एखादे अधिकारी इतरत्र बदलून गेले तरी त्याठिकाणी येणारी दुसरी व्यक्ती पथकातील कार्य कर्तव्यास जबाबदार असेल.

◆ जिल्हा पातळीवर दोन पथके (शोध व सुटका, प्रथमोपचार), तालुका पातळीवर दोन पथके (शोध व सुटका, प्रथमोपचार) निर्माण करण्यात आली आहेत.

◆ गाव पातळीवर मात्र आपत्ती व्यवस्थापनासाठी ५ पथके/गट स्थापन करण्यात आले आहेत. ते खालील प्रमाणे

◆ पूर्वसूचना गट

◆ शोध व सुटका गट

◆ प्रथमोपचार गट

◆ निवारा व्यवस्था गट

◆ पिण्याचे पाणी व सांडपाणी व्यवस्था गट

◆ पोहणाऱ्यांचा गट

◆ वाहनधारकांचा गट

या प्रत्येक गटात गावामधील तरुण आणि धाडसी लोकांचा समावेश करण्यात आला आहे.

मॉक ड्रिल (आपत्ती व्यवस्थापनाची रंगीत तालीम) :-

◆ कोल्हापूर जिल्ह्यात जिल्हा आणि तालुका पातळीवर आपत्ती व्यवस्थापनाच्या रंगीत तालिमीचे आयोजन करण्यात आले होते. या रंगीत तालिमी संबंधीत शासकीय यंत्रणांना कोणतीही पूर्व कल्पना न देता घेण्यात आल्या.

◆ गाव पातळीवर मोठ्या प्रमाणात रंगीत तालिमीचे आयोजन करण्यात आले होते. कोल्हापूर जिल्ह्यातील ९० गावामध्ये विशेष कार्यक्रम आखून आपत्ती व्यवस्थापनाच्या रंगीत तालिमीचे आयोजन करण्यात आले होते.

◆ गाव आपत्ती व्यवस्थापन समितीला विश्वासात घेवून या कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले.

◆ गाव क-यांना कोणतीही पूर्वकल्पना न देता आपत्ती चे चित्र निर्माण करण्यात आले.

◆ गावातील लोक आपत्ती व्यवस्थापन कशा पध्दतीने करतात याचे निरीक्षण करण्यात आले.

◆ संपूर्ण जिल्हाभर अत्यंत चांगला लोकसहभाग व प्रतिसाद मिळाला.

◆ जिल्ह्यात जानेवारी २०१३ मध्ये मॉक ड्रिल घेण्यात आली. त्यामध्ये जिल्हा स्तरावर २ (कोल्हापूर व इचलकरंजी) व तालुका स्तरावर १२ मॉक ड्रिल घेण्यात आलेल्या आहेत. गतवर्षी दि. ३०/५/२०१४ रोजी येथील पंचगंगा नदी घाटावर शोध व सुटका, रबर बोटीची प्रत्यक्ष चाचणी घेणेत आली.

नियंत्रण कक्षातील मनुष्यवळ :-

- ◆ कोल्हापूर जिल्हा प्रशासनाने नियंत्रण कक्षाचे एक उत्तम उदाहरण इतर जिल्ह्यांना घालून दिले आहे.
- ◆ जून ते ऑक्टोबर मध्या पर्यंत नियंत्रण कक्ष २४ तास सुरू ठेवण्यात येत होता. तथापि शासनाकडून प्राप्त झालेल्या आदेशानुसार १ जून २०१२ पासून नियंत्रण कक्ष कायमस्वरूपी ३६५X२४ याप्रमाणे सुरू आहे.
- ◆ जिल्हाधिकारी कार्यालयाचे नियंत्रण कक्षात आपत्ती व्यवस्थापनाशी निगडित सर्वच विभागाचे कर्मचारी अहोरात्र कार्यरत असतात.
- ◆ यामध्ये महसूल, पाटबंधारे, सार्वजनिक बांधकाम, विद्युत वितरण, आरोग्य इ. विभागाचे लोक कार्यरत असतात.
- ◆ नियंत्रण कक्ष सुरू करताना या सर्व अधिकारी आणि कर्मचारी यांना नियंत्रण कक्षातील कामकाज कशा पध्दतीने करावयाचे याविषयीचे एक दिवसाचे प्रशिक्षण देखिल जिल्हाधिकारी कार्यालया मार्फत देण्यात येते.

नियंत्रण कक्षातील साहित्य :-

- ◆ जिल्हाधिकारी कार्यालयातील नियंत्रण कक्ष हा सर्व सोयींनी सज्ज आहे.
- ◆ नियंत्रण कक्षात चार संगणक, इंटरनेट, टी. व्ही., प्रिंटर, स्कॅनर, कॉपीअर इ. सर्व साहित्य सुस्थितीत आहे.
- ◆ नियंत्रण कक्षात संदेश देवाण घेवाणीसाठी दूरध्वनीच्या ६ लाईन्स आहेत.
- ◆ या दूरध्वनी क्रमांकांची पावसाळ्या पूर्वी प्रसिध्दी करण्यात येते.
- ◆ महसूल विभागाची विनतारी संदेश यंत्रणा नियंत्रण कक्षात आहे.

पूर रेषेची पुनर्आखणी :-

- ◆ कोल्हापूर जिल्ह्यात सन २००६ च्या पूर परिस्थिती नंतर बाधित झालेल्या सर्व गावांमध्ये पूर रेषेची आखणी करण्याचे आदेश मा. जिल्हाधिकारी यांनी पाटबंधारे विभागाला दिले होते.
- ◆ यानुसार पाटबंधारे विभागाने पूर रेषेची पुनर्आखणी करण्याचे काम सन २००७ मध्ये पूर्ण केले आहे.
- ◆ पुराने बाधित होवू शकतील अशा १२९ गावच्या नकाशावर आखणी करण्यात आलेली पूर रेषा दर्शविणारे गाव निहाय नकाशेही जिल्हाधिकारी कार्यालयास सादर करण्यात आले आहेत.
- ◆ या प्रत्येक गावातील लोकांना या पूररेषेची माहिती देण्याचे काम पाटबंधारे विभाग आणि महसूल विभागाचे ग्राम पातळीवरील कर्मचारी यांनी मे २०१५ मध्ये पूर्ण करावे, अशा सूचना देण्यात येत आहेत.

धरणासाठी आपत्कालीन कृती आराखडा :-

- ◆ दर वर्षी प्रत्येक विभागाला त्यांचे विभागाचे आपत्ती व्यवस्थापन आराखडे अद्ययावत करण्याच्या सूचना जिल्हाधिकारी कार्यालया मार्फत दिल्या जातात, यामध्ये धरणासाठीच्या आपत्कालीन कृती आराखडा बनविण्याच्या सूचनाही पाटबंधारे विभागाला देण्यात आल्या आहेत. जिल्ह्यातील सर्व धरणांसाठी हा आराखडा बनवून जिल्हा प्रशासनास सादर करण्याच्या सूचना देण्यात आल्या आहेत.

धरणाच्या पाणी साठ्याचे नियोजन :-

- ◆ कोल्हापूर जिल्ह्यातील सर्व धरणांचे पाणीसाठ्याचे नियोजन (Reservoir Schedule) जिल्हाधिकारी कार्यालयाकडे सादर करण्याच्या सूचना पाटबंधारे विभागाला देण्यात आल्या आहेत. तसेच याप्रमाणे कृती केली जाते का ? यावर प्रामुख्याने लक्ष देण्याचे काम नियंत्रण कक्षातील महसूल विभाग आणि पाटबंधारे विभागाचे अधिकारी करतात.
- ◆ अचानक उद्भवणा-या परिस्थितीमध्ये जर या नियोजनात बदल करणे आवश्यक वाटले तर मा. जिल्हाधिकारी यांना पुर्वसूचना देवून तसेच जिल्हा प्रशासनास विश्वासात घेवूनच ही कृती करण्याच्या सूचना पाटबंधारे विभागास देण्यात आल्या आहेत.

धरण निहाय समन्वयक अधिका-यांची नियुक्ती :-

- ◆ प्रत्येक प्रकल्पावर कोणते अधिकारी प्रमुख आहेत, त्यांची सर्व माहिती नांव, फ़ोन, मोबाईल इ. जिल्हाधिकारी कार्यालयास सादर करण्यात येते. ही माहिती जिल्हा नियंत्रण कक्षात उपलब्ध ठेवण्यात येते.

कायमस्वरूपी पूर प्रतिबंधक उपाय योजना :-

- ◆ कोल्हापूर जिल्ह्यासाठीही पूर बाधित भागामध्ये प्रामुख्याने शिरोळ तालुक्यात कायम स्वरूपी उपाय योजना म्हणून रस्ते, पूल, इ. ची कामे करण्यासाठी सन २००८-०९ मध्ये रुपये २.८ कोटी अनुदान देण्यात आले आहे.
- ◆ हा निधी सार्वजनिक बांधकाम विभागास वितरीत करण्यात आला आहे.
- ◆ सार्वजनिक बांधकाम विभागाने निविदा कार्यवाही पूर्ण केली आहे.
- ◆ पावसाळा सुरु होण्यापूर्वी ही कामे तातडीने पूर्ण करण्याच्या सूचना या विभागास देण्यात आल्या आहेत.

ड. संभाव्य पूर परिस्थिती व परिणाम

कोल्हापूर जिल्ह्यातील तालुका निहाय पर्जन्यमानाची आकडेवारी व इतर माहिती पुढील प्रमाणे :-

❖ तालुका निहाय पर्जन्यमान

साधारणतः कोल्हापूर जिल्ह्यामध्ये जून ते सप्टेंबर या दरम्यान पाऊस असतो. कोल्हापूर जिल्ह्याचा सरासरी वार्षिक पाऊस १७७२.३९ मि. मि. इतका आहे. मागील १० वर्षातील २००५ ते २०१४ या दरम्यान पडलेल्या पावसाचा तुलनात्मक आराखडा खाली दर्शविण्यात आला आहे.

तालुका	३० सप्टेंबर रोजी पडलेल्या प्रत्यक्ष पाऊसाची तालुकानिहाय आकडेवारी (सन २००५ ते २०१४)									
	२००५	२००६	२००७	२००८	२००९	२०१०	२०११	२०१२	२०१३	२०१४
	प्रत्यक्ष पाऊस	प्रत्यक्ष पाऊस	प्रत्यक्ष पाऊस	प्रत्यक्ष पाऊस	प्रत्यक्ष पाऊस	प्रत्यक्ष पाऊस	प्रत्यक्ष पाऊस	प्रत्यक्ष पाऊस	प्रत्यक्ष पाऊस	प्रत्यक्ष पाऊस
करवीर	२७	२१	०	०	३९	२६	०	०	६.८	०.००
कागल	२१	२	०	०	५२	४६	०	५	६.१०	१.७५
पन्हाळा	१०	०	०	०	३०	३०	०	०	८.४२	०.००
शाहूवाडी	४	५	०	०	३०	३२	०	३	३२.००	०.००
हातकणंगले	४	०	१	०	५९	५९	०	३	५.३८	०.००
शिरोळ	०	०	२	०	४५	४३	०	१६	३.१४	१.००
राधानगरी	०	०	५	०	२५	८५	०	६	११.३०	०.००
गगणबावडा	०	६२	६	०	१०३	४८	०	११	५४.५०	२.५०
धुंदरगड	०	०	०	०	३८	११५	०	५	८.४०	१.००
गडहिंग्लज	३	१७	४	०	३३	८८	०	१	०.१४	०.००
आजरा	४	०	०	०	३३	५४	०	०	२१.५०	४.००
चंदगड	३	०	०	०	३८	१०	०	०	१८.००	२७.५०
एकूण	७६	१०७	१८	०	५२५	६३६	०	५०	१७५.२६	३७.५७
सरासरी	६.४	८.९	१.५	०.०	४३.८	५३.०	०.०	४.२	१४.६	३.१

❖ प्रमुख धरणातील पाणी साठा सद्यःस्थिती (दि. ७ मे २०१५ रोजी) :-

अ. क्र.	धरणाचे नांव	धरणाची क्षमता (टी.एम.सी.)	सद्यःस्थितीचा साठा (टी.एम.सी.)	साठ्याची टक्केवारी (उपयुक्त)	धरणातून होणारा विसर्ग (क्यूसेक्स)
१)	राधानगरी	८.३६	२.३४	३० %	०
२)	तुळशी	३.४७	१.४४	४५ %	२००
३)	वारणा	३४.४०	१४.७८	५४ %	१४२९
४)	दुधगंगा	२५.४०	८.३२	३५ %	१७५०
५)	कासारी	२.७७	१.२४	३३ %	०
६)	पाटगांव	३.७१	१.६९	४५ %	२५०

❖ बंधारे व धरणाची पातळी आणि विसर्ग :-

बंधारे / धरणाची पातळी	इशारा पातळी	धोका पातळी
राजाराम बंधारा पाण्याची पातळी (पंचगंगा)	३९'	४३'
अंकली पूल, हरिपूर	४६'	५०'
राजापूर	५३'	५८'
नृसिंहवाडी	६५'	६८'
तेरवाड	७१'	७३'
शिरोळ	७४'	७८'

कोल्हापूर जिल्ह्यातील संभाव्य पूरबाधीत होणारी गांवे

अ.क्र.	गावाचे नांव	नदी	तालुका
१	२	३	४
१	फेजिवडे	भोगावती	राधानगरी
२	पडळी	भोगावती	राधानगरी
३	राधानगरी	भोगावती	राधानगरी
४	गुडाळ	भोगावती	राधानगरी
५	गुडाळवाडी	भोगावती	राधानगरी
६	अनाजे	भोगावती	राधानगरी
७	आवळी बुद्रुक	भोगावती	राधानगरी
८	घोटवडे	भोगावती	राधानगरी
९	टिटवे	दुधगंगा	राधानगरी
१०	सरवडे	दुधगंगा	राधानगरी
११	का।वाळवे	दुधगंगा	राधानगरी
१२	हळदी	भोगावती	करवीर
१३	आरे	भोगावती	करवीर
१४	पाडळी घु	कुंभी	करवीर
१५	बालीगे	भोगावती	करवीर
१६	नागदेववाडी	भोगावती	करवीर
१७	सावळेवाडी	भोगावती	करवीर
१८	खुपीरे	भोगावती	करवीर
१९	शिंदेवाडी	भोगावती	करवीर
२०	हणमंतवाडी	भोगावती	करवीर
२१	नितवडे	कासारी	करवीर
२२	केले	कासारी	करवीर
२३	केली	कासारी	करवीर
२४	वरणगे	कासारी	करवीर
२५	चिखली	पंचगंगा	करवीर
२६	शिगणापूर	पंचगंगा	करवीर

२७	कोल्हापूर शहर	पंचगंगा	करवीर
२८	वडणगे	पंचगंगा	करवीर
२९	निगवे	पंचगंगा	करवीर
३०	का। वावडा	पंचगंगा	करवीर
३१	भुये	पंचगंगा	करवीर
३२	आंबेवाडी	पंचगंगा	करवीर
३३	वळीवडे	पंचगंगा	करवीर
३४	शिये	पंचगंगा	करवीर
३५	बाजारभोगाव	कासारी	पन्हाळा
३६	कळे	कुंभी	पन्हाळा
३७	मल्हारपेठ	कुंभी	पन्हाळा
३८	सावडे	कुंभी	पन्हाळा
३९	भामटे	कुंभी	पन्हाळा
४०	तांदूळवाडी	कुंभी	पन्हाळा
४१	आकुडे	कुंभी	पन्हाळा
४२	गोठे	कुंभी	पन्हाळा
४३	असगाव	कुंभी	पन्हाळा
४४	परखंदळे	कुंभी	पन्हाळा
४५	घरपन	कुंभी	पन्हाळा
४६	करंजफेण	कासारी	शाहुवाडी
४७	अनदूर	कुंभी	गगनबावडा
४८	खोकुले	कुंभी	गगनबावडा
४९	मार्गेवाडी	कुंभी	गगनबावडा
५०	निवडे	कुंभी	गगनबावडा
५१	साळवण	कुंभी	गगनबावडा
५२	मांडुकलीपैकी पडवळवाडी	कुंभी	गगनबावडा
५३	वेतवडे	कुंभी	गगनबावडा
५४	वंदूर	दुधगंगा	कागल
५५	सुळकूड	दुधगंगा	कागल

५६	सिधनेली	दुधगंगा	कागल
५७	वामणी	दुधगंगा	कागल
५८	करनूर	दुधगंगा	कागल
५९	शंकरवाडी	दुधगंगा	कागल
६०	एकोंडी	दुधगंगा	कागल
६१	निडोरी	वेदगंगा	कागल
६२	कुरकूली	वेदगंगा	कागल
६३	वानगे	वेदगंगा	कागल
६४	चिखली	वेदगंगा	कागल
६५	दतवाड	दुधगंगा	शिरोळ
६६	दानवाड	दुधगंगा	शिरोळ
६७	कवठेसार	वारणा	शिरोळ
६८	दानोळी	वारणा	शिरोळ
६९	कोथळी	वारणा	शिरोळ
७०	टाकवडे	पंचगंगा	शिरोळ
७१	शिरदवाड	पंचगंगा	शिरोळ
७२	अब्बुललाट	पंचगंगा	शिरोळ
७३	रेंदाळ	पंचगंगा	शिरोळ
७४	शिरोळ	पंचगंगा	शिरोळ
७५	कुरुंदवाड	पंचगंगा	शिरोळ
७६	धरणगुत्ती	पंचगंगा	शिरोळ
७७	नांदणी	पंचगंगा	शिरोळ
७८	शिरढोण	पंचगंगा	शिरोळ
७९	तेरवाड	पंचगंगा	शिरोळ
८०	हेरवाड	पंचगंगा	शिरोळ
८१	पाटगांव	वेदगंगा	भुदरगड
८२	शेणगांव	वेदगंगा	भुदरगड
८३	खानापूर	वेदगंगा	भुदरगड
८४	सोडोली	वारणा	शाहुवाडी
८५	थेरगांव	वारणा	शाहुवाडी

८६	मलकापूर	कडवी	शाहुवाडी
८७	पाटणे	कडवी	शाहुवाडी
८८	निलेवाडी	वारणा	हातकणंगले
८९	पारगांव	वारणा	हातकणंगले
९०	चावरे	वारणा	हातकणंगले
९१	घुणकी	वारणा	हातकणंगले
९२	किणी	वारणा	हातकणंगले
९३	भादोले	वारणा	हातकणंगले
९४	लाटवडे	वारणा	हातकणंगले
९५	भेडवडे	वारणा	हातकणंगले
९६	खोची	वारणा	हातकणंगले
९७	वठार तर्फे वडगांव	वारणा	हातकणंगले
९८	कुभोज	वारणा	हातकणंगले
९९	हिंगणगांव	वारणा	हातकणंगले
१००	शिरोली (पु)	पंचगंगा	हातकणंगले
१०१	हलोडी	पंचगंगा	हातकणंगले
१०२	इंगळी	पंचगंगा	हातकणंगले
१०३	रुई	पंचगंगा	हातकणंगले
१०४	चेदूर	पंचगंगा	हातकणंगले
१०५	रांगोळी	पंचगंगा	हातकणंगले
१०६	हूपरी	पंचगंगा	हातकणंगले
१०७	इंचलकरजी	पंचगंगा	हातकणंगले

कोल्हापूर जिल्ह्यातील संभाव्य पूर बाधित होणारी गांवे

अ. क्र.	तालुका	नदीचे नांव	गावांचे नाव	एकूण संख्या
१)	राधानगरी	भोगावती	१) फेजिवडे २) पडळी ३) राधानगरी ४) गुडाळ ५) गुडाळवाडी ६) आणाने ७) आवळी बु. ८) घोटवडे	११
		दुधगंगा	१) टिटवे २) सरवडे ३) क. वाळवे	
२)	करवीर	भोगावती	१) हळदी २) आरे ३) वालिंगे ४) नागदेववाडी ५) सावळेवाडी ६) खुपारे ७) शिंदेवाडी ८) हणमंतवाडी	२३
		कुंभी	१) पाडळी खु.	
		कासारी	१) निटवडे २) केलें ३) केली ४) वरणगे	
		पंचगंगा	१) चिखली २) शिंगणापूर ३) कोल्हापूर शहर ४) वडणगे ५) निगवे ६) क. बावडा ७) भुधे ८) आंबवाडी ९) वळिवडे १०) शिमे	
३)	पन्हाळा	कासारी	१) बाजारभोगांच	११
		कुंभी	१) कळे २) मल्हारपेठ ३) सावडे ४) भामटे ५) तांदुळवाडी ६) आवडे ७) गोटे ८) आसागांव ९) परखंपळे १०) धरपण	
४)	गगनबावडा	कुंभी	१) अणदूर २) खोकुडे ३) मंगीवाडी ४) निवडे ५) सालवण ६) मांडुकली पैकी पडवळवाडी ७) वेतवडे	७
५)	कागल	दुधगंगा	१) चंदूर २) सिधनेली ३) सुळकूड ४) बामणो ५) करनूर ६) शंकरवाडी ७) एकोडी	११
		वेदगंगा	१) निहोरी २) कुरुकली ३) बाणगे ४) चिखली	
६)	शिराळ	दुधगंगा	१) दत्तवाड २) दानवाड	३८
		वारणा	१) कवठेसार २) दानोळी ३) गणेशवाडी	
		पंचगंगा	१) शिराळ २) हेरवाड ३) घालवाड ४) वस्तवाड ५) गणेशवाडी ६) टाकवडे ७) नांदणो ८) शिरदवाड ९) शिरहोण १०) अच्युललाट ११) तेंरवाड १२) रेदाळ	
		कृष्णा	१) घालवाड २) वस्तवाड ३) गणेशवाडी ४) कोथळी ५) आकीवाट ६) शेंडशाळ ७) आलास ८) धरणगुत्ती ९) उमळवाड १०) कनवाड ११) राजापूर १२) कवठेगुलंद १३) उदगांव १४) हसूर १५) खिद्रापूर १६) गौरवाड १७) चिचवाड १८) शिरटी १९) मजरेवाडी २०) औरवाड २१) अजुनवाड २२) नृसिंहवाडी २३) कुटवाड	
७)	भुदरगड	वेदगंगा	१) पाटगांव २) शेणगांव ३) खानापूर	३
८)	शाहुवाडी	वारणा	१) सोडोली २) थेंरगांव	५
		कडवी	१) मलकापूर २) पाटणे	
		कासारी	१) करंजफेण	
९)	हातकणंगले	वारणा	१) निलेवाडी २) पारगांव ३) चावरे ४) घुणकी ५) किणी ६) भादोले ७) लाटवडे ८) भंडवडे ९) खांची १०) चठार तर्फे उदगांव ११) कुंभाज १२) हिंगणगांव	२०
		पंचगंगा	१) शिराळी (पु.) २) इंगळी ३) रुई ४) चंदूर ५) रांगोळी ६) हुपरी ७) इचलकरंजी ८) हालोडी	
			एकूण	१२९



सत्यमेव जयते

महाराष्ट्र आपत्ती धोके व्यवस्थापन कार्यक्रम,

मान्सून पूर्वतयारी - २०१५

प्रमाणित कार्य पध्दती (एस. ओ. पी.)

जिल्हा आपत्ती धोके व्यवस्थापन नियंत्रण कक्ष,
जिल्हाधिकारी कार्यालय, कोल्हापूर.
दूरध्वनी क्रमांक : - २६५९२३२
टोल फ्री क्रमांक : - १०७७

□ अनुक्रमणिका □

१.	महसुल विभाग१
२.	पोलीस विभाग५
३.	अग्निशमन विभाग७
४.	सार्वजनिक बांधकाम विभाग८
५.	विद्युत पुरवठा विभाग ९
६.	जिल्हा परिषद१०
७.	आरोग्य विभाग ११
८.	जिल्हा शासकीय रूग्णालय विभाग१२
९.	नगर पालिका प्रशासन विभाग१३
१०.	पाटबंधारे विभाग	... १५
११.	दूरसंचार विभाग१६
१२.	रेल्वे विभाग	... १७
१३.	महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळ विभाग व उप प्रादेशिक परिवहन विभाग१८
१४.	कृषि विभाग, तालुका कृषि अधिकारी, जिल्हा माहिती कार्यालय विभाग, स्वयंसेवी संस्था आणि मित्रमंडळे व लोकप्रतिनिधी१९
१५.	अशासकीय संघटना व स्वयंसेवी संस्था	... २०
१६.	नागरीकांचा सहभाग आवश्यक असणारी क्षेत्रे२१
१७.	एम डिझास्टर मॅनेजमेंट	... २३
१८.	गाव स्तर माहिती संकलन	...२४
१९.	महत्वाची सूचना	... २५
२०.	कृती समिती२९
२१.	संपर्क प्रणाली	

महसुल विभाग :-

- १) जिल्हाधिकारी
- २) अतिरिक्त जिल्हाधिकारी
- ३) निवासी उप जिल्हाधिकारी
- ४) उप जिल्हाधिकारी
- ५) उपविभागीय अधिकारी
- ६) तहसिलदार
- ७) नायब तहसिलदार
- ८) मंडल अधिकारी
- ९) तलाठी

तहसिलदार यांच्या जबाबदाऱ्या :-

आपत्तीपूर्वी व आपत्तीच्या वेळी तहसिलदार यांनी खालील जबाबदाऱ्या पार पाडणे आवश्यक आहे.

तालुका नियंत्रण कक्षाची स्थापना करणे :-

- तालुका नियंत्रण कक्षाची स्थापना करताना, त्यामध्ये खालील गोष्टींचा अंतर्भाव करणे आवश्यक आहे.
- जिल्हा नियंत्रण कक्षाशी दूरध्वनीद्वारे थेट संपर्क.
- नायब तहसिलदार दर्जाचा अधिकारी नियंत्रण कक्षाचा प्रमुख असावा.
- आवश्यक असणाऱ्या वस्तु खालील प्रमाणे तयार ठेवाव्यात. बोटी, ट्रक, पाण्यामध्ये वापरता येणाऱ्या बॅटऱ्या, रात्री वापरता येणाऱ्या बॅटऱ्या, खाणकामासाठी आवश्यक असणारे साहित्य, जाड स्वरुपाचे दोर, झाडे कापण्याच्या करवती, मेगा फोन, गॅस कटर्स, जे. सी. बी. कटर्स, जनरेटर्स, एल. पी. जी., प्रथमोपचाराचे साहित्य.
- तालुक्याचा तहसिलदार याने तालुक्यामधील विविध खात्यांच्या कामकाजामध्ये समन्वय राखण्याची जबाबदारी पार पाडावी. तसेच त्याने सर्व खात्यांना आवश्यक ती मदत तात्काळ पुरवावी. जेणेकरून त्यांना पुर्ण क्षमतेने काम करता येईल.
- घटनास्थळावरून तहसिलदार यांनी जिल्हा नियंत्रण कक्षाशी व खालील क्षेत्रीय अधिकाऱ्यांशी कायमस्वरुपी संपर्कात असणे आवश्यक आहे.
 - १) पोलीस (कायदा व सुव्यवस्था) - पोलीस निरीक्षक
 - २) अग्निशमन दल - मुख्य अधिकारी
 - ३) एस. टी. (वाहतूक) - मुख्य वाहतूक अधिकारी
 - ४) सरकारी दवाखाना - वैद्यकीय अधिकारी व प्राथमिक आरोग्य केंद्र
 - ५) बी. एस. एन. एल. - एक्स्प्लॉज

- ❖ जिल्हा आपत्ती व्यवस्थापन आराखडा / तालुका आपत्ती व्यवस्थापन आराखडा / गांव आपत्ती व्यवस्थापन आराखडा तयार करणे, या आराखड्याचे वर्षातून दोनदा अद्यावतीकरण करणे.
- ❖ आपल्या विभागातील संपर्क यंत्रणा सज्ज ठेवणे. तसेच, आपल्या संपर्क यंत्रणा विघडल्यास त्यास पर्यायी यंत्रणा तयार ठेवणे. *
- ❖ आपआपल्या क्षेत्रात आपत्तीच्या काळात लोकांना हलविण्यासाठी निवाऱ्याची व्यवस्था करून ठेवावी.
- ❖ नियंत्रण कक्षाची तपशीलवार व्यवस्था करावी. नियंत्रण कक्ष २४ x ७ मध्ये सुरु ठेवावे . मदत आणि सोडवणुक कार्यासाठी आवश्यक पडणारे साहित्य जमा करून ठेवावे . उदा :- मेणबत्ती , बॅटरी , लाईफ जॅकेट , लाईफ रिंग्ज, (गाडीचे ट्युब) , पेट्रोलॅक्स , १०० मी. दोर , सर्च लाईट, विविध करवती , मेगाफोन इत्यादी .आपत्तीच्या काळात लागणाऱ्या जड संसाधनाची उपलब्धता आपल्या परिसरात कोठे आहे, याची यादी करून ठेवावी . उदा. जे.सी.बी., पोकलॅंड, ट्रक , बोटी , जनरेटर इत्यादी.
- ❖ जिल्हा / तालुका /गावांचे नकाशे नियंत्रण कक्षात ठेवावेत. तसेच, संपर्क यंत्रणा अद्ययावत ठेवावी.
- ❖ स्वयंसेवी संस्था आणि त्यांचे मदतनीस यांचे पत्ते आणि दूरध्वनी क्रमांक दर्शनीय भागात लावावेत.

आपत्तीची सुचना मिळताच -

- ❖ आपत्तीची सुचना मिळताच जिल्हा / तालुका / गांव पातळीवरील अधिकारी यांना त्यांच्या त्यांच्या मुख्यालयाच्या जागेवर राहण्याच्या सुचना देण्यात याव्यात.
- ❖ विविध विभागाच्या अधिका-यांचे तयार केलेल्या गटास नियोजनानुसार कार्य करण्यास पाचारण करणे.

आपत्तीच्या काळात - (महसुल)

- ❖ मंत्रालय नियंत्रण कक्ष, विभागीय आयुक्त, सचिव मदत आणि पुनर्वसन विभाग, मुख्य सचिव, पालकमंत्री यांना आपत्ती विषयक कल्पना देणे.
- ❖ आपत्तीच्या काळात महसुल खाते अग्निशमन / होमगार्ड / पोलिस खाते यांच्या मदतीने सोडवणुकीचे (Rescue Opreation) कार्य करेल.
- ❖ पुर्व सुचना संदेश प्रणाली :- एम डिझास्टर संकल्पनेअंतर्गत जिल्ह्यातील पूर बाधित एकुण १२९ गांवातील सरपंच, ग्रामपंचायत सदस्य, पाच गटातील सदस्य, अत्यावश्यक शासकीय यंत्रणेतील खातेप्रमुख, अधिकारी यांचे नांव व मोबाईल क्रमांकासह एस. एस. एस. ब्लास्टर सिस्टीम व्दारे जिल्हा नियंत्रण कक्षाशी जोडण्यात आली आहे. याव्दारे संबंधीत तालुक्यातील गावातील लोकांना त्वरीत संदेश पाठवून पुढील कार्यवाहीविषयी पुर्व सुचना दिली जाते. जेणेकरून पुढील अनर्थ टाळण्यासाठी लोकांना आधुनिक तंत्रज्ञानाच्या माध्यमातून सतर्क राहण्याच्या सुचना दिल्या जातात. कमीत कमी खर्चामध्ये क्षणांत एकाच वेळी अनेक लोकांशी त्वरीत संपर्क साधता येणे हे या सिस्टीमचे प्रमुख वैशिष्ट्य ठरते.
- ❖ संबंधीत भागाचा नकाशा आपल्या सोबत ठेवणे.

- ❖ जखमीना उपचारांसाठी हलविण्यासाठी वाहनांची व्यवस्था प्राधान्याने करणे. तसेच, मृत व्यक्ती आणि जनावरांना हलविण्याची व्यवस्था करणे. यासाठी एस. टी. महामंडळाच्या बसेस, शासकीय वाहने आणि खाजगी वाहनांचा वापर केला जाईल.
- ❖ अतिसंवेदनशील भागात लाऊडस्पीकर असलेल्या वाहनांवरून दक्षतेचा इशारा दिला जाईल.
- ❖ जनजीवन सुरळितपणे सुरु होण्यासाठी दळणवळण व्यवस्था पूर्ववत करणे.
- ❖ लोकांची सोडवणुक करून त्यांचे स्थलांतर करावे. तसेच, तात्पुरता निवारा आणि अन्नधान्याची व्यवस्था करावी.
- ❖ लोकांना माहिती मिळण्यासाठी माहिती केंद्राची स्थापना करणे.
- ❖ खाजगी वाहणांचे अधिग्रहण जिल्हाधिकारी कार्यालया मार्फत केले जाईल.
- ❖ महसुल यंत्रणेमार्फत आरोग्य विभागाच्या मदतीने साथीचे रोग पसरणार नाहीत यासाठी उपाय योजना करावी.
- ❖ जिल्ह्यात झालेल्या कृषी नुकसानाचे कृषी विभागाशी संयुक्त गटामार्फत पंचनामा करणे.
- ❖ अन्न, पाणी यांचे निरीक्षण करूनच त्यांचे वितरण केले जाईल.
- ❖ प्रतिसाद योजनेसाठी स्वयंसेवी संस्था आणि खाजगी व्यक्ती / कंपनी यांच्याकडून मदतीचे आवाहन केले जाईल.
- ❖ कपडे, शिधा (सुके धान्य) यांचे वाटप करणे. तसेच, स्वयंपाकासाठी आवश्यक वस्तूंची उपलब्धता करणे.
- ❖ सानुग्रह अनुदाणाचे वाटप करणे.
- ❖ आपत्तीच्या स्वरूपाविषयी (विशालते) माहिती घेण्यासाठी लोकप्रतिनिधीशी संपर्क साधणे.
- ❖ रात्री आपत्ती आल्यास आपल्यासोबत बॅटरी (टॉर्च) घेणे, पुर आपत्ती असल्यास सोबत रस्सी, दोर घेऊन जाणे, मत्स्य व्यवसाय अधिकारी यांना बोट व्यवस्थेसाठी कळविणे, पुराची तीव्रता अधिक असल्यास सेनेस पाचारण करणे.
- ❖ दरड कोसळली असल्यास जे.सी.बी / पोकलँडची व्यवस्था करण्यासाठी सा. बां. वि. कळविणे.
- ❖ आपत्तीचे निवारण करण्यासाठी ज्या ज्या खात्यांची व स्वयंसेवी संस्थांची आवश्यकता असेल त्या त्या खात्यास कळविणे.
- ❖ मदत कार्यासाठी आवश्यक आहे त्या उपकरणांची व्यवस्था करणे.
- ❖ राज्य / जिल्हा / उपविभाग / तालुका येथील नियंत्रण कक्षांना माहिती देणे आणि घेणे.

पोलीस निरीक्षक (वाहतुक) यांच्या जबाबदाऱ्या :-

आपत्तीपूर्वी व आपत्तीच्या वेळी पोलीस निरीक्षक (वाहतुक) यांनी खालील जबाबदाऱ्या पार पाडणे आवश्यक आहे.

- ❖ वाहतुकीचे नियंत्रण व निरीक्षण करणे.
- ❖ बस स्थानक व शाळा इत्यादी प्रमुख ठिकाणी गस्त घालणे.
- ❖ आवश्यकता भासेल तेथे पर्यायी मार्गाने वाहतुक व्यवस्था करणे.
- ❖ अरुंद रस्ते, जास्त रहदारीचे रस्ते या ठिकाणी वाहतुकीची स्थिती दर्शविणारी माहिती ठिकठिकाणी देणे.
- ❖ आवश्यकतेनुसार जादा बसेसची व्यवस्था एस. टी. च्या मदतीने करणे.
- ❖ रस्त्यावर अडथळा ठरणारी वाहने, बंद पडलेली वाहने इत्यादी क्रेनच्या मदतीने रस्त्यांवरून बाजूला घेणे व वाहतुक सुरळीत करणे.
- ❖ वाहतुक सुरळीत ठेवण्यासाठी एन. सी. सी., एन. एस. एस., आर. एस. पी., स्वयंसेवी संघटना इत्यादींची मदत घेणे.
- ❖ बाधित लोकांना पोलीस वाहन, तसेच खाजगी वाहनांच्या मदतीने स्थलांतरीत करण्याची व्यवस्था करणे.
- ❖ पोलीस नियंत्रण कक्षास माहिती देणे व अतिरिक्त मदतीबाबत कळविणे.

आपत्तीच्या काळात -

- ❖ दर दोन तासांनी पोलीस नियंत्रण कक्षाने जिल्हाधिकारी कार्यालयाच्या नियंत्रण कक्षास आपणाकडील माहिती द्यावी.
- ❖ आपल्या कडील एका अधिकाऱ्याची २४ x ७ आपत्तीच्या काळात नियंत्रण कक्षात नेमणुक करावी.
- ❖ आपत्तीच्या काळात जखमींना प्राधान्याने दवाखान्यात / इस्पितळात हलविले जात असताना गर्दी आवरण्याचे कार्य आणि बंदोबस्ताचे कार्य पोलीस प्रशासनामार्फत केले जाईल.
- ❖ आपत्तीच्या ठिकाणी बघ्यांच्या गर्दीस नियंत्रीत करणे, गाड्यांची गर्दी नियंत्रीत करणे, वाहतुकीची व्यवस्था लावणे.
- ❖ आपत्तीग्रस्त भागातील संपत्ती आणि मौल्यवान वस्तूंचे रक्षण करणे.
- ❖ मृतांची योग्य ओळख करून त्यांची व्यवस्थीत विल्हेवाट लावणे.
- ❖ मदतीस आणि सोडवणुकीस सहजपणे जाता येईल, अशी व्यवस्था निर्माण करणे.
- ❖ पोलीसांच्या पध्दतीनुसार पंचनामा करणे.
- ❖ रेल्वे स्टेशन, बस स्टॅण्ड यांच्यावर नियंत्रण, बंदोबस्त ठेवणे.
- ❖ आपत्तीग्रस्त भागांची सातत्याने पाहणी करणे.
- ❖ कायदा आणि सुव्यवस्था काबुत आणि समाज विघातक प्रवृत्तींना नियंत्रणात ठेवणे.
- ❖ आपत्कालीन साहित्यांचे (मदत) वाहतुक करण्यासाठी सुरक्षितता देईल.
- ❖ आपत्तीग्रस्तांना हलविण्यासाठी वाहनांची व्यवस्था करणे.
- ❖ लोकांना व्यक्तीगत माहितीसाठी मार्गदर्शन करणे.
- ❖ एन. एस. एस. / एन. वाय. के. एस / आर. एस. पी. यांच्या माध्यमातून ट्राफिकचे नियंत्रण करणे.

सार्वजनिक बांधकाम विभाग :-

- १) अधीक्षक अभियंता
- २) कार्यकारी अभियंता
- ३) उप कार्यकारी अभियंता
- ४) उप अभियंता
- ५) शाखा अभियंता
- ६) कनिष्ठ अभियंता
- ७) स्थापत्य अभियंता सहाय्यक

कनिष्ठ अभियंता सार्वजनिक बांधकाम विभाग यांच्या जबाबदाऱ्या :-

आपत्तीपूर्वी व आपत्तीच्या वेळी कनिष्ठ अभियंता यांनी खालील जबाबदाऱ्या पार पाडणे आवश्यक आहे.

- आपत्तीच्या वेळी झाड पडणे किंवा दरड कोसळण्यामुळे रहदारीस अडथळा होऊ नये या पूर्वतयारी म्हणून जे.सी.बी. व झाडे कापण्याच्या करवती तयार ठेवणे.
- आपत्तीच्या वेळी घरांच्या पडझडीमुळे झालेल्या नुकसानीचे पंचनामे करून, त्याचे मृत्यु ठरविणे,
- आपत्तीच्या वेळी बाधीत झालेल्या लोकांना राहण्यासाठी तात्पुरते निवारे उभारण्यासाठी तहसिलदार व गट विकास अधिकारी यांना आवश्यक ती मदत करणे.
- बाधीत क्षेत्रामध्ये घडणाऱ्या घटना, तसेच नेमणूक करण्यात आलेल्या कर्मचाऱ्यांविषयी संबंधीत नियंत्रण कक्षास माहिती देणे व अतिरिक्त मदतीबाबत कळविणे.

आपत्तीच्या काळात -

सार्वजनिक बांधकाम खाते हे महसूल खात्यास पुढील उपक्रमांत खालील प्रकारे समन्वय करेल.

- ❖ आपत्तीमुळे निर्माण झालेले रहदारीतील अडथळे दूर करणे आणि रस्ता वाहतूकीस पुन्हा खुला करून देणे.
- ❖ दर दोन तासांनी सार्वजनिक बांधकाम खात्याने निर्माण केलेल्या नियंत्रण कक्षाने जिल्हाधिकारी कार्यालयाच्या नियंत्रण कक्षास आपणाकडील माहिती द्यावी .
- ❖ आपल्या कडील एका अधिका-याची २४ X ७ आपत्तीच्या काळात नियंत्रण कक्षात नेमणूक करावी .

विद्युत पुरवठा विभाग :-

महाराष्ट्र राज्य विद्युत महामंडळ

- १) अधीक्षक अभियंता
- २) कार्यकारी अभियंता
- ३) उप कार्यकारी अभियंता
- ४) सहाय्यक अभियंता
- ५) कनिष्ठ अभियंता
- ६) चायरमन

कनिष्ठ अभियंता यांच्या जबाबदाऱ्या :-

आपत्तीपूर्वी व आपत्तीच्या वेळी कनिष्ठ अभियंता यांनी खालील जबाबदाऱ्या पार पाडणे आवश्यक आहे.

- ❖ आवश्यकतेनुसार विद्युत पुरवठा खंडीत करणे.
- ❖ विद्युत पुरवठा सुरळीत करणे.
- ❖ विद्युत पुरवठ्याची पर्यायी व्यवस्था करणे.
- ❖ तातडीच्या दुरुस्तीसाठी सुसज्ज पथक तयार ठेवणे.
- ❖ विघाड झालेल्या मुलभूत विद्युत पुरवठ्याबाबतची दुरुस्ती करणे.
- ❖ विद्युत पुरवठा खंडीत झाल्याबाबतच्या तक्रारींचे निवारण करणे.
- ❖ आगीची परिस्थिती संदर्भात अग्निशमन दलाशी समन्वय ठेवणे.
- ❖ बाधीत क्षेत्रामध्ये घडणाऱ्या घटना, तसेच नेमणूक करण्यात आलेल्या कर्मचाऱ्यांविषयी संबंधीत नियंत्रण कक्षास माहिती देणे व अतिरिक्त मदतीबाबत कळविणे.

आपत्तीच्या काळात -

- ❖ दर दोन तासांनी विद्युत नियंत्रण कक्षाने जिल्हाधिकारी कार्यालयाच्या नियंत्रण कक्षास आपणाकडील माहिती द्यावी.
- ❖ विद्युत सेवा पूर्ववत करणे.
- ❖ आवश्यकता भासल्यास विद्युत प्रवाह खंडीत करणे.
- ❖ आपत्तीग्रस्त भागातील विजेसाठी पर्यायी व्यवस्था करणे.
- ❖ विद्युत सेवा पूर्ववत करण्यासाठी विविध गट तयार ठेवणे.
- ❖ अधिक मदतीसाठी तहसिलदारांमार्फत जिल्हा नियंत्रण कक्षाशी संपर्क साधावा.
- ❖ पाणी पुरवठा योजनेचा विद्युत पुरवठा तातडीने पूर्ववत करणे.
- ❖ आपल्याकडील एका आधिकार्याची २४ x ७ आपत्तीच्या काळात नियंत्रण कक्षात नेमणूक करावी.
- ❖ प्रसार माध्यमांशी समन्वय साधणे.

जिल्हा परिषद :-

- १) मुख्य कार्यकारी अधिकारी
- २) उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी
- ३) गट विकास अधिकारी
- ४) विस्तार अधिकारी
- ५) ग्रामसेवक

मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी आपत्कालीन परिस्थितीमध्ये आपल्या अधिनस्ता असलेले गटविकास अधिकारी ठरवून दिल्याप्रमाणे निरनिराळ्या जबाबदाऱ्या पार पाडतात, यावर नियंत्रण ठेवणे आवश्यक आहे.

गट विकास अधिकारी यांच्या जबाबदाऱ्या :-

आपत्ती पुर्वा व आपत्तीच्या वेळी गटविकास अधिकारी यांनी खालील जबाबदाऱ्या पार पाडणे आवश्यक आहे.

- आपत्तीच्या वेळी निर्माण करण्यात येणाऱ्या बाधित व्यक्तींच्या छावण्यांसाठी आवश्यक असणाऱ्या वस्तुंची व गरजांची पूर्तता करणे.
- तात्पुरते निवारे उभारणे व वाहनांचे अधिग्रहण करण्याच्या कामामध्ये तहसिलदार यांना मदत करणे.
- तात्पुरत्या निवारे व छावण्या उभारणे.
- अन्न वाटपाची व्यवस्था करणे.
- धान्य व धान्य शिजवण्यासाठी आवश्यक असणाऱ्या वस्तुंच्या पुरवठ्याची व्यवस्था करणे.
- कपड्यांची व्यवस्था करणे.
- स्वयंसेवी संस्था व खाजगी क्षेत्रातील व्यक्तींची निरनिराळ्या वस्तु व मनुष्य बळासाठी मदत घ्यावी.
- बाधित क्षेत्रामध्ये घडणाऱ्या घटना, तसेच नेमणुक करण्यात आलेल्या कर्मचाऱ्यांविषयी जिल्हा नियंत्रण कक्षास माहिती देणे व अतिरिक्त मदतीबाबत कळविणे.

आरोग्य विभाग :-

जिल्हा परिषद, कोल्हापूर

- १) मुख्य कार्यकारी अधिकारी
- २) जिल्हा आरोग्य अधिकारी -
- ३) अतिरीक्त जिल्हा आरोग्य अधिकारी
- ४) जिल्हा हिवताप अधिकारी
- ५) साथरोग वैद्यकीय अधिकारी
- ६) विस्तार अधिकारी आरोग्य
- ७) तालुका आरोग्य अधिकारी (पं. स.)
- ८) पर्यवेक्षक (पं. स.)
- ९) वैद्यकीय अधिकारी (प्रा.आ.कें.)
- १०) आरोग्य सहाय्यक / सहाय्यिका
- ११) औषध निर्माता
- १२) आरोग्य सेवक / सेविका

वैद्यकीय अधिकारी यांच्या जबाबदाऱ्या:-

आपत्तीपूर्वी व आपत्तीच्या वेळी वैद्यकीय अधिकारी यांनी खालील जबाबदाऱ्या पार पाडणे आवश्यक आहे.

- गंभीररित्या जखमी व्यक्तींवर उपचार करण्याची व त्यांना रुग्णालयामध्ये स्थलांतरीत करण्याची व्यवस्था करणे.
- घटनास्थळी जखमी व्यक्तींवर उपचार करण्याची व त्यांना रुग्णालयामध्ये स्थलांतरीत करण्याची व्यवस्था करणे.
- प्रथमोपचार व औषधे यांचा तात्काळ पुरवठा करणे.
- शवविच्छेदनाची व मृतदेहांची विल्हेवाट लावण्याची व्यवस्था करणे.
- रक्तपेढीशी समन्वय साधून तात्काळ रक्त उपलब्ध करून घेणे.
- रुग्णालयामध्ये माहिती केंद्राची उभारणी करणे.
- बाधित क्षेत्रामध्ये घडणाऱ्या घटना, तसेच नेमणूक करण्यात आलेला कर्मचाऱ्यांविषयी जिल्हा नियंत्रण कक्षास माहिती देणे व अतिरिक्त मदतीबाबत कळविणे.

राजर्षि छत्रपती शाहू महाराज शासकीय वैद्यकिय महाविद्यालय, कोल्हापूर :-
(सी. पी. आर.)

- १) अधिष्ठाता
- २) जिल्हा शल्य चिकित्सक
- ३) निवासी वैद्यकिय अधिकारी (चिकित्सा)
- ४) निवासी वैद्यकिय अधिकारी (बाह्य संपर्क)
- ५) सहाय्यक वैद्यकिय अधिकारी (चिकित्सा)
- ६) वैद्यकिय अधिक्षक (ग्रामीण रुग्णालय)
- ७) अधिसेविका (चिकित्सा)
- ८) पाठ्य निर्देशिका
- ९) सार्वजनिक आरोग्य परिचारिका
- १०) परिचारिका
- ११) अधिपरिचारिका
- १२) सामाजिक कार्यकर्ता
- १३) औषध निर्माता

आपत्तीच्या काळात -

- ❖ उपायात्मक औषधोपचार आणि साथीचे रोग पसरणार नाहीत, यासाठी लोकांना माहिती देणे.
- ❖ लोकांना दिल्या जाणा-या अन्न-पाणी यावर नियंत्रण ठेवणे. तसेच घाण आणि स्वच्छता या बाबींची काळजी घेणे. सदर कामी स्वयंसेवी संस्था आणि खाजगी व्यक्ती यांची मदत घ्यावी.
- ❖ कर्मचारी, औषधे इत्यादींच्या अधिक मदतीसाठी तहसिलदारांमार्फत आरोग्य अधिकारी जिल्हा नियंत्रण कक्षाशी संपर्क साधावा.
- ❖ जखमींवर आणि अतिसंवेदनशील व्यक्तींवर इस्पितळात औषधोपचार करणे.
- ❖ आपत्तीग्रस्त भागात प्रथमोपचार आणि औषधांचा पुरवठा करणे.
- ❖ हॉस्पिटल मध्ये माहिती केंद्राची निर्मिती करणे.
- ❖ जिल्हाधिकारी नियंत्रण कक्षाशी संपर्क ठेवणे.
- ❖ कोणत्याही आपत्तीत विशेषतः पुराच्या आपत्तीत पिण्याचे पाणी योग्य आहे किंवा नाही या विषयीची तपासणी करणे.
- ❖ धरोधरी जाऊन शुध्द पाणी कसे करावे, याचे समुपदेशन करावे. तसेच, तापाने किंवा इतर संसर्गजन्य रोगाने आजारी लोकांची ओळख करून त्यांच्यावर उपचार करणे.
- ❖ साथीचे रोग पसरले असल्यास डॉक्टरांचे पथक आणि पॅरामेडीकल कर्मचा-यांचे पथक आवश्यक त्या औषधांसह गावात मुक्कामासाठी पाठविणे.

नगर पालिका प्रशासन विभाग :-

- १) मुख्याधिकारी
- २) उपमुख्याधिकारी (जयसिंगपूर/ इचलकरंजी)
- ३) प्रशासन अधिकारी (इचलकरंजी)
- ४) मुख्य लिपीक
- ५) नगरअभियंता
- ६) अतिरिक्त नगर अभियंता
- ७) लेबर ऑफीसर
- ८) जलअभियंता / सर्व विभागप्रमुख
- ९) स्वच्छता निरीक्षक / क्षेत्रिय अधिकारी

नगरपालिका मुख्याधिकारी यांच्या जबाबदाऱ्या :-

आपत्तीपूर्वी व आपत्तीच्या वेळी नगरपालिका मुख्याधिकारी यांनी खालील जबाबदाऱ्या पार पाडणे आवश्यक आहे.

- ❖ आपत्तीग्रस्त विभागामध्ये अग्निशमन दलाची नेमणूक करणे.
- ❖ आपत्तीग्रस्त भागामधील लोकांची मदत व सुटका करणे.
- ❖ आपत्तीग्रस्त भागामधील जखमी व्यक्तींना प्राधान्याने रुग्णालयामध्ये स्थानांतरीत करण्याची व्यवस्था करणे.
- ❖ आपत्तीमुळे निर्माण झालेल्या कचऱ्याची विल्हेवाट लावणे.
- ❖ मृत व्यक्ती व मृत जनावरे यांची विल्हेवाट लावणे.
- ❖ पाण्याचे स्रोत अशुध्द झाले असल्यास, टँकरद्वारे पिण्याच्या पाण्याचा पुरवठा करणे.
- ❖ पुराच्या वेळेस शुध्द पिण्याचे पाणी पुरविणाऱ्या दृष्टीने उपाययोजना करणे.
- ❖ नगरपालिका क्षेत्रामध्ये झाडे पडली असल्यास, तात्काळ उपाययोजना करून, रस्ता वाहतुकीसाठी खुला करणे.
- ❖ बाधित क्षेत्रामध्ये घडणाऱ्या घटना, तसेच नेमणूक करण्यात आलेल्या कर्मचाऱ्यांविषयी जिल्हा नियंत्रण कक्षास माहिती देणे व अतिरिक्त मदतीबाबत कळविणे.

आपत्तीच्या काळात -

- ❖ दर दोन तासांनी पालिका नियंत्रण कक्षाने जिल्हाधिकारी कार्यालयाच्या नियंत्रण कक्षास आपणाकडील माहिती द्यावी.
- ❖ अग्निशमन दल नेमणूक आपत्तीग्रस्त विभागात करणे.
- ❖ आपत्तीग्रस्त विभागात लोकांना मदत आणि सोडवणुकीचे कार्य करणे.
- ❖ आपत्तीच्या काळात जखमींना प्राधान्याने दवाखान्यात / इस्पितळात हलविण्यासाठी वाहनाची उपलब्धता करणे.
- ❖ आपत्तीमुळे निर्माण झालेल्या घाणीची विल्हेवाट लावणे.
- ❖ अधिक मदतीसाठी तहसिलदारांमार्फत मुख्याधिकारी यांनी जिल्हा नियंत्रण कक्षाशी संपर्क साधावा.

- ❖ मृत व्यक्ती आणि मृत जनावरे यांची विल्हेवाट लावणे.
- ❖ पाण्याचे स्रोत अशुध्द झाले असल्यास टँकरच्या माध्यमाने पेयजलाचा पुरवठा करणे.
- ❖ पुराच्या वेळेस पाणी पुरवठा योजनेची व्यवस्था करणे. पाण्यात दीड पटीने TCL पावडर टाकणे.
- ❖ शहरात झाडे पडली असल्यास तातडीने त्यांची विल्हेवाट लावून रस्ता वाहतुकीस मोकळा करणे.

पाटबंधारे विभाग :-

- १) अधिक्षक अभियंता
- २) कार्यकारी अभियंता,
- ३) उपविभागीय अभियंता
- ४) कनिष्ठ अभियंता
- ५) स्थापत्य अभियंता सहायक
- ६) वरिष्ठ लिपीक
- ७) कनिष्ठ लिपीक
- ८) शिपाई

कनिष्ठ अभियंता पाटबंधारे यांच्या जबाबदाऱ्या :-

आपत्तीपूर्वी व आपत्तीच्या वेळी कनिष्ठ अभियंता यांनी खालील जबाबदाऱ्या पार पाडणे आवश्यक आहे.

- ❖ आपत्तीची सूचना मिळताच कनिष्ठ अभियंता पाटबंधारे विभाग यांनी सातत्याने धरणाच्या पाणी पातळीवर लक्ष ठेवणे आवश्यक आहे.
- ❖ धरणामध्ये येणाऱ्या पाण्याची व धरणातून सोडण्यात येणाऱ्या पाण्याची माहिती तालुका नियंत्रण कक्षास प्रत्येक तासाला कळविणे आवश्यक आहे.
- ❖ धरणामधून जास्त पाणी सोडणे आवश्यक असल्यास, नदी काठच्या गावांना व तालुका नियंत्रण कक्षास तसे कळविणे आवश्यक आहे.
- ❖ बाधित क्षेत्रामध्ये घडणाऱ्या घटना, तसेच नेमणूक करण्यात आलेल्या कर्मचाऱ्यांविषयी संबंधित नियंत्रण कक्षास माहिती देणे व अतिरिक्त मदतीबाबत कळविणे.

आपत्तीच्या काळात -

- ❖ दर तासाला पाटबंधारे विभागाचे नियंत्रण कक्षाने जिल्हाधिकारी कार्यालयाच्या नियंत्रण कक्षास आपणाकडील माहिती द्यावी.
- ❖ आपल्या कडील एका अधिकाऱ्यांची २४ x ७ आपत्तीच्या काळात नियंत्रण कक्षात नेमणूक करावी.
- ❖ धरणाच्या पाण्याची स्थिती विषयी माहिती जिल्हा प्रशासनास देणे.
- ❖ धरण क्षेत्रात पाऊस वाढल्यास त्वरीत धरणाचे पुढील क्षेत्रातील गावांना सूचित करणे.
- ❖ प्रत्येक धरणावर कुशल व परिस्थिती हाताळू शकेल अशा अधिकाऱ्यांची नेमणूक करणे.
- ❖ धरणासाठी घालून दिलेले पाणी सोडणे इ. वेळापत्रक काटेकोरपणे पाळणे.
- ❖ आवश्यकता वाटल्यास मा. जिल्हाधिकारी यांचे सहमतीनेच या वेळापत्रकात बदल करणे.

दूरसंचार विभाग :-
(टेलिफोन सेवा)

भारत दूरसंचार निगम लि. विभागीय अधिकारी यांच्या जबाबदाऱ्या :-

आपत्तीपूर्वी व आपत्तीच्या वेळी भारत दूरसंचार निगम लि. विभागीय अधिकारी यांनी खालील जबाबदाऱ्या पार पाडणे आवश्यक आहे

- ❖ दूरध्वनी संचाच्या दुरुस्तीसाठी अत्यावश्यक पथक तयार ठेवणे.
- ❖ दूरध्वनी संपर्क यंत्रणा दुरुस्त करून, सुव्यवस्थीत ठेवणे.
- ❖ बाधित क्षेत्रांमध्ये घडणाऱ्या घटना, तसेच नेमणूक करण्यात आलेल्या कर्मचाऱ्यांविषयी संबंधीत नियंत्रण कक्षास माहिती देणे व अतिरिक्त मदतीबाबत कळविणे.

आपत्तीच्या काळात -

- ❖ दर दोन तासांनी दूरसंचार नियंत्रण कक्षाने जिल्हाधिकारी कार्यालयाच्या नियंत्रण कक्षास आपणाकडील माहिती द्यावी.
- ❖ जिल्हा आपत्ती व धोके नियंत्रण कक्ष येथे महत्त्वाची भूमिका असणाऱ्यांचे दूरध्वनी कार्यरत आहेत किंवा नाहीत याची पाहणी करणे. दूरध्वनी कार्यरत नसल्यास त्यांची दुरुस्ती करणे
- ❖ दूर संचार सेवा पूर्ववत करणे.
- ❖ दूर संचार सेवा पूर्ववत करण्यासाठी विविध गट तयार ठेवणे.
- ❖ अधिक मदतीसाठी तहसिलदारांमार्फत आरोग्य अधिकारी यांनी जिल्हा नियंत्रण कक्षाशी संपर्क साधावा.
- ❖ आपल्या कडील एका अधिकाऱ्याची २४ x ७ आपत्तीच्या काळात नियंत्रण कक्षात नेमणूक करावी.

रेल्वे विभाग -

रेल्वे स्टेशन व्यवस्थापक यांच्या जबाबदाऱ्या :-

आपत्तीपूर्वी व आपत्तीच्या वेळी रेल्वे स्टेशन व्यवस्थापक यांनी खालील जबाबदाऱ्या पार पाडणे आवश्यक आहे.

- ❖ दर दोन तासांनी पालिका नियंत्रण कक्षाने जिल्हाधिकारी कार्यालयाच्या नियंत्रण कक्षास आपणाकडील माहिती द्यावी.
- ❖ रेल्वे स्टेशन वरील गर्दीचे नियंत्रण रेल्वे पोलीसांमार्फत करणे.
- ❖ लोकांना रेल्वे वेळापत्रक, अपघात इ. विषयी योग्य आणि अद्ययावत माहिती देणे.
- ❖ लोकांना तात्पुरत्या निवान्यां विषयी माहिती देणे.
- ❖ आपत्तीच्या काळात जखमींना प्राधान्याने दवाखान्यात / इस्पितळात हलविणे.
- ❖ आपल्या कडील एका अधिकाऱ्याची २४ X ७ आपत्तीच्या काळात नेमणुक नियंत्रण कक्षात करावी.
- ❖ गाडी स्थानकावर थांबली असल्यास त्या मागील कारणांची उदघोषणा करणे.
- ❖ अपघाताविषयी माहिती देण्यासाठी चौकशी कक्ष उघडणे व स्टेशनवरील प्रवाशांसाठी बसेस उपलब्ध करणे.
- ❖ प्रवाशांना पैसे परतीची व्यवस्था करणे.
- ❖ प्रसार माध्यमांना रेल्वे वाहतूकी संबंधी माहिती देणे.
- ❖ स्थानकावर अडकलेल्या लोकांसाठी जेवण आणि पाण्याची व्यवस्था करणे.

महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळ विभाग -

- १) विभाग नियंत्रक
- २) विभागीय वाहतूक अधिकारी
- ३) विभागीय वाहतूक अधिक्षक / विभागीय कर्मचारी वर्ग अधिकारी
- ४) विभागीय लेखाधिकारी
- ५) आगार व्यवस्थापक
- ६) सहायक वाहतूक अधिक्षक
- ७) वाहतूक नियंत्रक

४ एस. टी. व्यवस्थापक / के. एम. टी. व्यवस्थापक यांच्या जबाबदाऱ्या :-

आपत्तीपूर्वी व आपत्तीच्या वेळी एस. टी. / के. एम. टी. व्यवस्थापक यांनी खालील जबाबदाऱ्या पार पाडणे आवश्यक आहे.

- ❖ वाहतूकीसाठी राखीव बसेस तयार ठेवणे.
- ❖ रेल्वे व्यवस्थापन व पोलीस निरीक्षक वाहतूक यांच्याशी वाहतूक व प्रवासी याबाबत समन्वय ठेवणे.
- ❖ प्रवाशी वाहतूक सुरळीत होण्याच्या दृष्टीने अतिरिक्त बस उपलब्ध ठेवणे.
- ❖ आवश्यकतेनुसार वाहतूकीचे मार्ग बदलणे.
- ❖ प्रवाशांना रद्द झालेल्या गाड्या, उशीरा सुटणाऱ्या गाड्या व तात्पुरत्या निवाऱ्यांबाबत माहिती देणे.
- ❖ बाधित क्षेत्रामध्ये घडणाऱ्या घटना, तसेच नेमणूक करण्यात आलेल्या कर्मचाऱ्यांविषयी जिल्हा नियंत्रण कक्षास माहिती देणे व अतिरिक्त मदतीबाबत कळविणे.

आपत्तीच्या काळात :-

- ❖ दर दोन तासांनी एस. टी. नियंत्रण कक्षाने जिल्हाधिकारी कार्यालयाच्या नियंत्रण कक्षास आपणाकडील माहिती द्यावी.
- ❖ लोकांना स्थलांतरीत करण्यासाठी एस. टी. बसेस जिल्हा प्रशासनास उपलब्ध करून देणे.
- ❖ आवश्यकतेनुसार जांदा बसेस सोडणे.
- ❖ जिल्हा प्रशासनास अधिक बसेस उपलब्ध करून देणे.
- ❖ जिल्ह्यातील कोणते रस्ते बाधित झाले आहेत, कोणत्या मार्गावर वाहतूक बंद आहे इ. माहिती जिल्हा नियंत्रण कक्षास सातत्याने कळविणे.

उप प्रादेशिक परिवहन विभाग -

- ❖ दर दोन तासांनी नियंत्रण कक्षाने जिल्हाधिकारी कार्यालयाच्या नियंत्रण कक्षास आपणाकडील माहिती द्यावी.
- ❖ जिल्हा प्रशासनास वाहतूकी संबंधीच्या साधनांची उपलब्धता करून देणे.
- ❖ कोणत्या भागातील रस्ते बंद आहेत व कोणते रस्ते सुरु आहेत याची माहिती जिल्हा नियंत्रण कक्षास कळविणे.

कृषि विभाग -

- १) कृषि विकास अधिकारी
- २) जिल्हा कृषि अधिकारी
- ३) जिल्हा कृषि अधिकारी (वि. घ. यो.)
- ४) मोहिम अधिकारी
- ५) कृषि अधिकारी (बायोगॅस)
- ६) विस्तार अधिकारी (जिल्हा स्तर)
- ७) कृषि अधिकारी
- ८) विस्तार अधिकारी
- ९) लिपीक

तालुका कृषि अधिकारी यांच्या जबाबदाऱ्या :-

आपत्तीपूर्वी व आपत्तीच्या वेळी तालुका कृषि अधिकारी यांनी खालील जबाबदाऱ्या पार पाडणे आवश्यक आहे

- ❖ पूर परिस्थितीमध्ये बाधित झालेल्या पिकांचे पंचनामे करून, नुकसानीचे मूल्य ठरविणे.
- ❖ ठरवून दिलेल्या विहित नमुन्यामधील माहिती तहसिलदार यांच्याकडे सादर करणे.
- ❖ शेतीच्या नुकसानीचे मोजमाप तहसिलदारांच्या मदतीने पथक तयार करून करणे.
- ❖ अतिवृष्टी झालेस अथवा शेती क्षेत्र पूर बाधित झाल्यास त्वरीत अंदाजीत नुकसानीचे मोजमाप करून जिल्हाधिकारी कार्यालयास कळविणे.

जिल्हा माहिती कार्यालय विभाग -

जिल्हा माहिती कार्यालय यांच्या जबाबदाऱ्या :-

- ❖ जिल्ह्यातील विविध खात्यातील माहिती प्रसार माध्यमांना देईल .
- ❖ प्रसार माध्यमांशी समन्वय साधणे .
- ❖ जिल्हा नियंत्रण कक्षाशी सतत संपर्कात राहणे.
- ❖ आकाशवणी, स्थानिक एफ. एम. रेडिओ चॅनल, टिव्ही चॅनल यांचे मदतीने लोकांना योग्य आणि बरोबर माहितीचा पुरवठा करणे.

स्वयंसेवी संस्था आणि मित्र मंडळे -

- ❖ आपत्तीच्या काळात स्वयंसेवी संस्था आणि मित्र मंडळे ही अत्यंत महत्त्वपूर्ण भूमिका पार पाडतात.
- ❖ त्यांच्या मदतीने आपणांस मदत आणि सोडवणुक , प्रथमोपचार , माहितीचे वितरण , मृत व्यक्ती आणि जनावरांची विल्हेवाट लावणे , मदतीचे वितरण इत्यादी कार्य करता येतात.
- ❖ अशा स्वयंसेवी संस्थांनी जिल्हाधिकारी कार्यालयाचे सतत संपर्कात राहून सूचना नुसार बाधित क्षेत्रात जावून काम करावे.

लोकप्रतिनिधी -

- ❖ आपत्तीच्या काळात लोकप्रतिनिधींनी शासकिय यंत्रणा आणि लोक यांच्यात सकारात्मक समन्वय साधावा. दोहोंमधील दुवा म्हणून भूमिका पार पाडावी.
- ❖ लोकांना धीर द्यावा.
- ❖ स्थानिक संसाधनांचा वापर करून आपत्तीची तीव्रता कमी करावी.

अशासकीय संघटना व स्वयंसेवी संस्था -

अशासकीय संघटना व स्वयंसेवी संस्था या आपत्कालीन परिस्थितीमध्ये महत्त्वाची भूमिका बजावू शकतात. तसेच प्रशिक्षित स्वयंसेवकांचा संच पूरवू शकतात.

आपत्कालीन परिस्थितीमध्ये करण्यात येणाऱ्या कार्यवाहीच्या वेळी, कार्यवाहीमध्ये एकवाक्यता व एकमेकांचे सहकार्य राहण्यासाठी ठरवून देण्यात आलेल्या सूचनांचे व्यवस्थित पालन करणे, माहितीची देवाणघेवाण करणे व तहसिलदारांना संपूर्ण आपत्तीची कल्पना येण्यासाठी तसेच वापरण्यात येत असलेल्या साधन सामुग्रीची व आवश्यक असणाऱ्या साधन सामुग्रीची माहिती होण्यासाठी त्यांना या संघटनांनी वेळोवेळी अहवाल पाठविणे आवश्यक आहे.

आपत्तीची सूचना मिळताच अशासकीय संघटना व स्वयंसेवी संस्था यांनी तहसिलदारांसोबत खालील जबाबदाऱ्या पार पाडणे आवश्यक आहे.

- ◆ शोध व सुटका करण्याची कार्यवाही करणे.
- ◆ माहिती मिळवणे.
- ◆ प्रथमोपचार करणे.
- ◆ मृतदेहाची विल्हेवाट लावणे.
- ◆ झालेल्या नुकसानीचे मूल्यमापन करणे.
- ◆ माहिती / सुविधा तात्पुरत्या निवाऱ्याच्या ठिकाणी पुरवणे.
- ◆ जमा होणाऱ्या वस्तुंचे व पैशांचे वाटप व विनियोग करणे.
- ◆ बाधीत लोकांना सुरक्षित स्थळी हालवणे, जमावावर नियंत्रण ठेवणे, अफवा पसरू नयेत यासाठी प्रयत्न करणे व वाहतुक व्यवस्था सुरळीत चालू ठेवणे.
- ◆ विशेषीकृत सेवा (मानस शास्त्रीय व मनोरूग्ण सेवा सहकार्य) पुरविणे.
- ◆ तात्पुरत्या निवाऱ्याची व्यवस्था पाहणे.

मदत व पुनर्वसन कार्याशी खालील संस्था संबंधीत आहेत -

यापैकी बहुतांश संस्थांचा मदत व पुनर्वसन कार्यामध्ये प्रशासनास उपयोग होऊ शकतो.

१. जीवन मुक्ती सेवा संस्था
२. कृषी उत्पन्न बाजार समिती
३. - इंडियन रेड क्रॉस सोसायटी
४. एन. एस. एस.
५. रोटरी क्लब
६. सहज सेवा ट्रस्ट

या व्यतिरिक्त स्थानिक स्तरावर आपत्तीवेळी उदा. घर पडणे, पूर येणे अशावेळी मोहल्ला कमिटीचा मदत होऊ शकते. अशा मोहल्ला कमिटीचा माहिती घेऊन ठेवणे. तसेच आपत्तीच्या तिव्रतेनुसार खालील संस्था आवश्यक असणाऱ्या वस्तू, उपलब्ध असणाऱ्या वस्तुंबाबत नियंत्रण कक्षाच्या माध्यमातून चांगल्याप्रकारे मदत करू शकतात आणि अशासकीय संघटना तालुका स्तरावर, नागरीकांना आपत्तीला सामोरे जाण्यासाठी व त्याबाबत जागृकता निर्माण करण्यासाठी मदत करू शकतात. आपत्तीच्या वेळी बाधीत होणाऱ्या क्षेत्रासाठी ग्राम पातळीवर आपत्ती व्यवस्थापन आराखडा तयार करणे आवश्यक आहे.

पोलीस विभाग :-

- १) विशेष पोलीस महानिरीक्षक
- २) पोलीस अधिक्षक
- ३) अप्पर पोलीस अधिक्षक
- ४) पोलीस उप अधिक्षक
- ५) उप विभागीय पोलीस अधिकारी (सर्व)
- ६) पोलीस उपअधिक्षक
- ७) पोलीस निरीक्षक
- ८) पोलीस उपनिरीक्षक
- ९) पोलीस पाटील

पोलीस खाते हे महसुल खात्यास पुढील उपक्रमांत खालील प्रकारे समन्वय साधेल.

पोलिस निरीक्षक यांच्या जबाबदाऱ्या :-

आपत्तीपूर्वी व आपत्तीच्या वेळी पोलीस निरीक्षक यांनी खालील जबाबदाऱ्या पार पाडणे आवश्यक आहे.

- ❖ जखमी लोकांना प्राधान्याने रुग्णालयामध्ये हालवणे, तसेच रुग्णालयाच्या ठिकाणी जमावाला नियंत्रणात ठेवण्यासाठी पोलीस बंदोबस्त ठेवणे.
- ❖ बाधीत झालेल्या भागामध्ये बघेलोक, वाहने इत्यादीवर नियंत्रण ठेवणे.
- ❖ बाधीत झालेल्या भागातील स्थावर मालमत्ता तसेच मौल्यवान गोष्टींवर देखरेख करणे.
- ❖ बाधीत व्यक्ती व त्यांची वाहतुक करणारी वाहने यांची रहदारी सुरळीत करून देणे.
- ❖ पोलीस विभागाच्या पध्दतीप्रमाणे पंचनामे करणे.
- ❖ बस स्टँड, शाळा इत्यादी सार्वजनिक गदींच्या ठिकाणी जमाव नियंत्रण करणे, तसेच या ठिकाणी पोलिस बंदोबस्त ठेवणे.
- ❖ बाधीत भागामध्ये नियमितपणे गस्त घालणे.
- ❖ वाहतुकीची व्यवस्था करणे. तसेच बाधीत लोकांना पोलीस वाहन, तसेच खाजगी वाहनांच्या मदतीने सुरक्षीत ठिकाणी हलवणे.
- ❖ कायदा व सुव्यवस्था राखणे.
- ❖ जनतेस माहिती होण्याच्या दृष्टीने यंत्रणा उभी करणे, त्यासाठी चिन्हांकीत तक्त्यांचा वापर करून बाधीत क्षेत्राची माहिती देण्यात यावी.
- ❖ शांतता व सुव्यवस्था राखण्यासाठी तसेच अफवा पसरू नयेत, यासाठी आपत्ती व्यवस्थापन गटाची मदत घेण्यात यावी.
- ❖ प्रसार माध्यमांना आणि नागरिकांना माहिती देण्यासाठी माहिती केंद्राचे आयोजन करण्यात यावे.
- ❖ बाधीत क्षेत्रामध्ये घडणाऱ्या घटना, तसेच नेमणूक करण्यात आलेल्या कर्मचाऱ्यांविषयी पोलिस नियंत्रण कक्षास माहिती देण्यात यावी व अतिरिक्त मदती बाबत कळविण्यात यावे.

नागरीकांचा सहभाग आवश्यक असणारी क्षेत्रे

नागरीकांना सहभागी करून घेण्यासाठी आवश्यक बाबी -

- ◆ आपत्तीचा सामना करण्यासाठी समाजातील प्रतिष्ठित व्यक्तींना या प्रक्रियेमध्ये सामावून घेऊन त्यांची मते जाणून घेऊन, त्यांच्यामध्ये आत्मविश्वास निर्माण करणे.
- ◆ समाजाच्या सहभागाची कशाप्रकारे आवश्यकता आहे, ते प्रत्यक्ष संभाषण व चर्चेद्वारे जनतेस समजावून दिल्यास, त्यातून समाजास आपत्तीचा सामना करण्यासाठी प्रेरणा मिळू शकेल.
- ◆ या संपूर्ण प्रक्रियेमध्ये नागरीकांशी नियमीत संवाद साधणे आवश्यक आहे.
- ◆ स्थानिक पातळीवर जनतेस निर्णय प्रक्रियेमध्ये सामावून घेणे.
- ◆ समाजाचा सहभाग आवश्यक असणारी क्षेत्रे निवडून त्यांची आपत्ती व्यवस्थापन आराखड्यामध्ये नोंद घ्यावी. त्यामध्ये खालील गोष्टींचा समावेश असावा.

स्थानांतर करताना -

- ◆ बाधित व्यक्तींचे स्थानांतरण करताना, सुरक्षीतता आणि कायदा व सुव्यवस्था राखण्यासाठी समाजातील प्रतिष्ठित व्यक्तींचा, सामाजिक संस्थांचा उपयोग करण्यात यावा.
- ◆ संपूर्ण कुटूंबाचे एकत्रितरित्या स्थानांतरण करावे.
- ◆ कमी वेळेमध्ये गोंधळ निर्माण न होता, व्यवस्थितरित्या स्थानांतरण तात्काळ होण्याकरिता खालीलप्रमाणे कार्यवाही करावी.
- ◆ आजारी व गंभीररित्या जखमी व्यक्तींचे स्थानांतरण
- ◆ लहान मुले, स्त्रीया व अपंग व्यक्तींचे स्थानांतरण
- ◆ वयोवृद्ध व्यक्तींचे स्थानांतरण व इतर व्यक्तींचे स्थानांतरण
- ◆ परिस्थितीवर लवकरात लवकर मात करता येते.

स्थानांतरण करताना स्थानांतरीतांना खालीलप्रमाणे कार्यवाही करण्यास सांगावे.

- ◆ घरातील सर्व वस्तू सुरक्षित ठेवा. खिडक्या, दारे लावून घराला कुलूप लावा.
- ◆ पाण्याचे नळ आणि विद्युत पुरवठा बंद करा.
- ◆ विकट परिस्थितीमध्ये सापडण्या अगोदर तात्काळ बाहेर पडा.
- ◆ ठरवून दिलेल्या मार्गाप्रमाणे स्थानांतरण करा, अन्य मार्गाचा वापर करणे धोकादायक ठरू शकेल.
- ◆ पुरामध्ये उतरू नका.
- ◆ विद्युत वाहक तारांपासून लांब रहा.

आपत्तीच्या वेळी -

समाजातील प्रमुखांनी नागरीकांचे खालीलप्रमाणे आचरण राहिल, याची जबाबदारी घेणे -

- ◆ जमाव शांत राहिल हे पाहणे, पळपळी व गर्दी होणार नाही यावर नियंत्रण ठेवणे.

नागरीकांचा सहभाग आवश्यक असणारी क्षेत्रे

नागरीकांना सहभागी करून घेण्यासाठी आवश्यक बाबी -

- ◆ आपत्तीचा सामना करण्यासाठी समाजातील प्रतिष्ठित व्यक्तींना या प्रक्रियेमध्ये सामावून घेऊन त्यांची मते जाणून घेऊन, त्यांच्यामध्ये आत्मविश्वास निर्माण करणे.
- ◆ समाजाच्या सहभागाची कशाप्रकारे आवश्यकता आहे, ते प्रत्यक्ष संभाषण व चर्चेद्वारे जनतेस समजावून दिल्यास, त्यातून समाजास आपत्तीचा सामना करण्यासाठी प्रेरणा मिळू शकेल.
- ◆ या संपूर्ण प्रक्रियेमध्ये नागरीकांशी नियमित संवाद साधणे आवश्यक आहे.
- ◆ स्थानिक पातळीवर जनतेस निर्णय प्रक्रियेमध्ये सामावून घेणे.
- ◆ समाजाचा सहभाग आवश्यक असणारी क्षेत्रे निवडून त्यांची आपत्ती व्यवस्थापन आराखड्यामध्ये नोंद घ्यावी. त्यामध्ये खालील गोष्टींचा समावेश असावा.

स्थानांतर करताना -

- ◆ बाधित व्यक्तींचे स्थानांतरण करताना, सुरक्षीतता आणि कायदा व सुव्यवस्था राखण्यासाठी समाजातील प्रतिष्ठीत व्यक्तींचा, सामाजिक संस्थांचा उपयोग करण्यात यावा.
- ◆ संपूर्ण कुटुंबाचे एकत्रितरित्या स्थानांतरण करावे.
- ◆ कमी वेळेमध्ये गोंधळ निर्माण न होता, व्यवस्थितरित्या स्थानांतरण तात्काळ होण्याकरिता खालीलप्रमाणे कार्यवाही करावी.
- ◆ आजारी व गंभीररित्या जखमी व्यक्तींचे स्थानांतरण
- ◆ लहान मुले, स्त्रीया व अपंग व्यक्तींचे स्थानांतरण
- ◆ वयोवृद्ध व्यक्तींचे स्थानांतरण व इतर व्यक्तींचे स्थानांतरण
- ◆ परिस्थितीवर लवकरात लवकर मात करता येते.

स्थानांतरण करताना स्थालांतरीतांना खालीलप्रमाणे कार्यवाही करण्यास सांगावे.

- ◆ घरातील सर्व वस्तू सुरक्षित ठेवा. खिडक्या, दारे लावून घराला कुलूप लावा.
- ◆ पाण्याचे नळ आणि विद्युत पुरवठा बंद करा.
- ◆ विकट परिस्थितीमध्ये सापडण्या अगोदर तात्काळ बाहेर पडा.
- ◆ ठरवून दिलेल्या मार्गाप्रमाणे स्थानांतरण करा, अन्य मार्गांचा वापर करणे धोकादायक ठरू शकेल.
- ◆ पुरामध्ये उतरू नका.
- ◆ विद्युत वाहक तारांपासून लांब रहा.

आपत्तीच्या वेळी -

समाजातील प्रमुखांनी नागरीकांचे खालीलप्रमाणे आचरण राहिल, याची जबाबदारी घेणे -

- ◆ जमाव शांत राहिल हे पाहणे, पळपळी व गर्दी होणार नाही यावर नियंत्रण ठेवणे.

- ◆ लोकांना सुरक्षित ठिकाणी थांबण्यास व दुखापतीपासून स्वतःचा बचाव करण्यास प्रोत्साहित करणे.
- ◆ पडझड झालेल्या इमारतींमध्ये लोकांना प्रवेश करू न देणे.
- ◆ लोकांना विद्युत खांबांना अथवा तारांना स्पर्श करू न देणे.
- ◆ जीवाला धोका निर्माण झालेल्या परिस्थिती व्यतिरिक्त लोकांना दुरध्वनीचा वापर करू न देणे.
- ◆ गंभीररित्या जखमी व्यक्तींना त्यांच्या जीवाला धोका निर्माण झाल्याशिवाय किंवा आणखी दुखापत होण्याची शक्यता असल्याशिवाय अन्यत्र हालविण्याचा प्रयत्न करू नये.
- ◆ प्रथमोपचार हाती घेणे.
- ◆ पाण्याची पाईप लाईन खराब झाल्यास पाण्याचा म्रुय पुरवठा बंद करणे.
- ◆ लोकांना बाधीत भागापासून दूर ठेवणे.
- ◆ कायदा व सुव्यवस्था राखण्यासाठी पुरामधून काढलेल्या साहित्यावर लक्ष ठेवण्यासाठी पोलीसांनी विनंती केल्यास, त्यांना मदत करणे.

मदत पुनर्वसनाच्या वेळी -

आपत्तीनंतर नागरीक खचलेले व विमनस्क मनस्थितीत असतात. परंतू त्यांना मानसिक, भावनिक आधार मिळाल्यास थोड्याच कालावधीत ते या परिस्थितीतून सावरतात. यावेळी समाजाच्या सहभागाने या परिस्थितीवर लवकरात लवकर मात करता येते.

मदत करणाऱ्या यंत्रणेने त्या ठिकाणी खालीलप्रमाणे वर्तन करावे -

- ❖ बाधीत व्यक्तींच्या दैनंदिन व्यवहारामध्ये स्वतःहून मदत करून, त्यांना प्रोत्साहन देणे.
- ❖ मृत व्यक्तींची ओळख पटविणे, त्यांची विल्हेवाट लावणे व खराब झालेल्या अन्नाची विल्हेवाट लावण्यामध्ये त्यांना मदत करणे.
- ❖ साहित्य उचलणे, लावणे, वाटप करणे, तात्पुरते निवारे उभारणे, अन्नाचे वाटप करणे अशा कामामध्ये सहभाग घेणे.
- ❖ पडझडीमध्ये झालेल्या नुकसानीची अद्यावत नोंद ठेवण्यास सहकार्य करणे.
- ❖ कायदा व सुव्यवस्था राखण्यासाठी मदत करणे.
- ❖ घरातील स्वच्छता राखण्यासाठी सहायता करणे.
- ❖ मानसीक संतूलन राखण्यासाठी सांस्कृतिक कार्यक्रमासारख्या गोष्टींना प्रोत्साहन देणे.

जिल्ह्यातील व तालुका कृती आराखड्यामधील महत्त्वाच्या व्यक्तींची नोंदवही स्वतंत्र तयार करण्यात आली आहे.

○ महत्वाची सुचना ○

कोणत्याही आपत्तीचे व्यवस्थापन करताना या प्रमाणित कृती प्रक्रियेमध्ये दिलेल्या जबाबदाऱ्या प्रत्येक अधिकारी / कर्मचारी यांनी योग्य रीतीने पार पाडणे अत्यंत आवश्यक आहे.

कोणत्याही शासकीय, निमशासकीय विभागाच्या अधिकारी / कर्मचारी यांनी जाणिवपूर्वक जबाबदारी टाळण्याचा प्रयत्न केला अथवा असे निदर्शनास आलेस तथा अधिकारी / कर्मचाऱ्यांवरती आपत्ती व्यवस्थापन कायदा २००५ नुसार कारवाई करण्यात येईल, याची नोंद घ्यावी.